

nem igen alkalmas. Harmath Emma „Lidi“-je nem szépen énekelt. Vincze inkább csak külsőleg volt Szigeti „Friczi“-je; hangja nem alkalmas „Friczi“-je jellemzésére. Szép, mint „Laczi“, Partényi után még legjobban kielégített.

Nov. 23. „A gyászvitézék.“ Dráma 5 felv. Nov. 24. „Angyal Bandi.“ Feleki 4 felvonásos népszínműve meglehetősen adatott. A czimszerepet Bihari játszta, elég jól vitézkedett, valamint Együd is „Palatinszky“ szerepében. Harmath Emma, mint korcsmárosné, ügyesen forgolódott. Simonyi, mint „Kákató“, többször megnevezette a közönséget. Szerdahelyi Nelli bágyadtan adta „Orbainét.“ Pákozdi ügyetlen parasztleány volt, nem esoda, ha kosarat kapott „Juliská“-tól. Közönség, hihetőleg a szakadó eső miatt, nagyon mérsékelt számmal.

Nov. 25. „Bányarém.“ Vahot Imrétől. Az előadás nagyon rendetlenül ment. A két tündér közül csak az egyik jelent meg, Liberáné, ki hiában kiabált a színpad mögé, hogy jöjjen már a másik tündér is, de csak nem jött az, s így kénytelen volt egy füst alatt két tündért képviselni. E körülménynek vagyunk hajlandók tulajdonítani, hogy Liberáné korántsem volt elbájoló tündér. A bányamester kezéből a termékaranydarabokat oly ügyetlenül kapta ki, hogy az egyik a földre esett, épen a bányamester lába elé, ki bár látta, s hallotta is, mikor koppant, mégis azt kérdezte, hogy ki lopta el aranyát. Kedvünk lett volna rákiáltani, hogy hiszen a lába előtt fekszik, minek keresi? E tündéres jelenetben az illusio tökéletesen tönkre jutott. „Lőrincz“ (Szép) „Margit“-nak egészen a fülebe tartotta a száját, úgy énekelt, pedig talán egy kissé távolabbról is meghallotta volna. Alajosné „Brigitta“, szerepében, mint többnyire, most is tulzott. Neki nem lett volna szabad azt kitüntetni, hogy maga is tudja, mily neveléses alak. A jóízű néző, ha látja, hogy minden áron meg akarják nevetetni, elveszti kedvét a nevetéstől, s legfőkébb a szereplő erőködését mosolyogja meg. Együd jobb „Bányajáró“, volt, mint „Mátyás király.“ Mihelyt valódi alakját fölvette, azonnal elkezdett érthetetlenül hadarni, mintha bizony a tulságosan gyors beszéd nagyurasa tempó volna. Aztán fejét sem kellett volna oly irtalmatlanul hátra szegni, mintha csillagokat vizsgálna, még ha Mátyás király is az ember. A bányabírák oly gyámoltalanok voltak, hogy beillettek volna a Paprika Jancsi komédiájába. Ennek azonban inkább a szerep az oka, mint a szereplők. „Margit“ krinolinja oly szépen pöffeszkedett, mintha már Mátyás király idejében is virágozott volna egy krinolingyár. Dósa jó „Bányarém“-nek nem is volt semmi mondánivalója, csak az, hogy „ó-h!“ Végül „Mátyás, az igazságos, aranyeső, a bánya tündér világa.“ című sikerült allegoria adatott Molnártól, kit a közönség zajos tapsokkal hívott ki.

Nov. 26. Bérletszünet mellett „A két huszár“ című életrevaló darabot adták. Az előadás előtt, a felvonások közt s az előadás végén Kecskémty Károly magyar népzene-társasága díj nélkül, a népszínház javára, régi jó magyar nótákat s a „Hunyady László“-ból egyveleget játszott, nagy tetszés közt. Majd minden darabot ismételni kellett. A népszínház közönsége nem igen méltányosan cselekszik, midőn az ismétlést, főleg a farszót tánczoknál, oly sürűn veszi igénybe. A színmű előadása öszszévágtatott. Partényi a „szabadtságos bakancsost“ s Virágh a „zsidót“ kitüntetőleg adta. A jobbakközül kiemelendők még a Szőlősy nővérek, Alajosné mulatságos alak volt, nem tulzott. Közönség szép számmal.

Nov. 27. „Ezökből.“ 3 felv. vígjáték. Nov. 28. „A cigány.“ Népszínmű 3 szakaszban.

Szerkesztői mondanivaló.

5853 Belleza. K. Pál. A nyilatkozat a P. U. közlelbi számában fog megjelenni. Ily közlelbi beiktatási díj nem jár. 5854 Dobó István. Tört. beszély. Csak a jövő évi folyamban lesz közölhető. Ha addig nem rendelkezik ön másképen, akkor örömet kiadjuk. 5855 Buda. T. Gy. Az indítványozott társaságok eszméjét teljes szívünkkel pártoljuk, s azért ohajtánók, hogy az ügynek élere tekintélyes férfiak álljanak. Ontól pedig egy a feannálló viszonyokhoz mért, kimerítő tervvázlatot ohajtánók. 5856. Az ifju hű... Forma gyengésében szenvedő mü; telve nem épen kedves reminitivákkal. Ne kívánja ön a közlést. Jobbat várunk. 5857. M. G. A köztisztelenben álló férfiú érdemeinek teljes méltánylása lapunk azon 1859. évi számában olvasható, melyben arczképét s eltarajzt közöltük. 5858. N. Várad. Ha a tanulóknak panaszra van tanára ellen, jelentse be az illető igazgatóságának. Lehetetlen, hogy meg ne hallgassák az okadatolt felszólalást. Az eflélet hírlapilag elintézni nem szokás. 5859. Baeskafalva. B. A. A gyakorlati tárgy tudósítást közölni fogjuk. További ajánlatait szivesen fogadjuk. 5860. Kassa. B. L. Az Akademia palotájának ügye, mint halljuk, a közel nagygyűlésig teljesen el lesz döntve: Mult septemberben közöltük Henszlmann tervét. S örömmel jelentjük, hogy azon helyzetben vagyunk, hogy nem sokára a többi név tervrajzt (Szkalniczky, Ferstel, Klentze és Stüler műveit) lapunk szintén közre fogja bocsáthatni. 5861. Magyarország... Mit mondana ez az ország, ha oly töltött káposztaszertü tolondeket vers gyánánt árulnánk, mint p. o. a következő (melyet a sok közül próbál ide íktatunk): Magyarország édes hazám, Benne lakik az én babám; Itt szép lányunk száma nincsen; Kéztök legszébb az én kincsem. Magyar zászló háromszínű, Kedves itt a magyar színmű (!); Forradalom, rád emlékszem — Oh én szegény magyar népem! Szeretem én a babámat, De még jobban a hazámat; Kedves rózsám fel-fel vödök, Szegény hazám elszomorít. Nem veszek el addig, rózsám, Nem is akarja magyar lány, Mig e honra fény nem árad — S nem harcolok nagy csatákat!

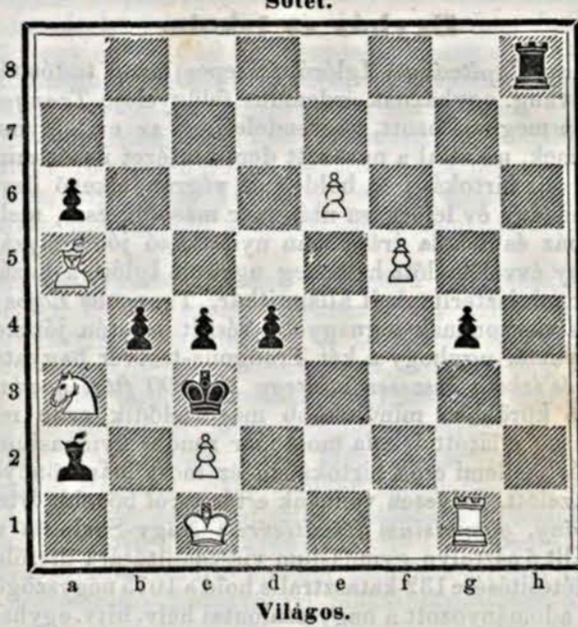
Nyílt tér. *)

(Felszólítás.) Alulirt tisztelettel nyilatkozatra szólítja fel Blaskovits Gyula urat, hogy megjelent-e, vagy megjelendő-e a „Honvédek csárdása“ című zeneműve? a meg nem jelenhetés esetében mi történik a hozzá küldött előfizetési pénzzsszeggel? Kun-Sz.-Márton, cov. 25. Privrel Antal, a „Honvédek-csárdásának“ egyik előfizetője.

*) E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelősséget a Szerk.

SAKKJÁTÉK.

101. sz. feladvány. Moser Adalberttől (Königsbergben). (Átvéve a „Berlini sakk-újság“ novemberi füzeteiből.)

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 96-ik sz. feladvány megfejtése.

(Átvéve a „Londoni képes újság“-ból.)

- Világos. 1) H e 6 - c 7 tetszés szerint. 2) H c 7 - d 5 tetszés szerint. 3) V f 7 - c 7 tetszés szerint. 4) V c 7 - e 7 tetszés szerint.

Helyesen fejtették meg. Veszprém: Fülöp József. — Lesson: báró Mészéna István. — Pesten: Cselkó György. — B.-Ujváros: Kovács Lajos. — Berhidán: K.-y. — Poroszló: Nyilas Alajos. — Péntén: Kovács Zeigmond. — Parabutyban: Rothfeld József.

Rövid értesítések. Veszprém: F. J. és Pavauly: R. J. Önöknek a 98. sz. feladványra vonatkozó észrevétele igen helyes — Berhida: K.-y. és Pásztó: K. Zs. Önök nálunk újra szivesen látott vendégek. Ugy látszik, hogy a téli unalmas napokon több idő jut a sakkra, s a régi harcosok újra kezdenek sorakozni a Vasárnapi Újság zászlója alatt. Mi ezt azzal akarjuk megérdemelni, hogy rovatunkat még érdekesebbé tenni törekszünk.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.		
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.	
December.			Nov. (6)		Kislev		6. p. 6. p.	
1 Vasár.	F 1 Eligius	F Natal.	19 A 23 Ab.	7 25	4 12 28	7 0	3 19	
2 Hétfő	Bibiana szűz	Evasius	20 Gergelyr.	7 28	4 12 29	8 4	4 18	
3 Kedd	Xaveri Fer.	Fer. At.	21 B. A. fel.	7 28	4 12 30	9 6	5 27	
4 Szerda	Borbála	Borbála	22 Philemon	7 30	4 11 1	9 54	6 45	
5 Csütör.	Sabbas apát	Abigail	23 Amphil.	7 31	4 11 2	10 31	8 3	
6 Péntek	Miklós püsp.	Miklós	24 Katalin	7 31	4 11 3	11 1	9 17	
7 Szomb.	Ambrus püs.	Ambrus	25 Kelemen	7 33	4 11 4	11 24	10 29	

Holdnegyed: ● Ujhold 2-án, 4 óra 33 perczkor reggel.

TARTALOM.

Ghyczy Kálmán. (arczkép.) — Temetőben. Pap Gábor. — A debreczeni kastély. (Folytatás.) Jókai Mór. — Pusztaszer. (Vége. Képekkel.) Hornyik János. — Az angol-kissasszonyok intézete Veszprém. (képpel) Cz. — Az évés és ivás különböző népek-nél. — A magyar irók segélygyuleteinek alakító közgyűlése. — Hollókó vára (képpel). Cs. L. — Arany mondatok. (Folytatás.) — Egyveleg. — Tarház: B. Eötvös József beszéde. — Az 1862-iki általános ipar és mükiállítás Londonban. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közlekedés — Mi újság? — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Nyílt tér. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Újság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Újságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Újság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Kállay Ferencz.

(1790—1861.)

Egy, a jelen év elején elhunyt tudósunk emlékét eleventjük fel e sorokban, egy fáradhatlanul munkás öreg urét, ki egész életét a tudományoknak szentelve, két évtized óta egyike volt a magyar tudományos Akademia legszorgalmasabb tagjainak s ez országos intézetünk terméből sokáig az ő neve hangzott ki leggyakrabban. Volt-e, lesz-e ez elvitázhatlan nagy munkásságnak a hazai tudományosságra nézve gyakorlati értéke és eredménye? historiai dolgozatainak nagy száma által mit és mennyit nyert a hazai történelem ügye? annak kimutatását az illető szakferfiak ítéletük várjuk és reméljük. A mi feladatunk, e hazafiai buzgalom és munkás életnek külső körülményeit rövid vázlatban előadni.

Kállay Ferencz, m. akadémiai rendes tag, 1790. dec. 2-án született Debreczenben az ős Kállay nemzetségből. Atyja Kállay Sámuel korán elhalván, anyja Virágh Mária nevelé fel a gyermekét. Iskoláit Debreczenben és Pesten végezte. Az utóbbi helyen 1812-ben ügyvédi vizsgát tett s három hónapig ügyvédekett is, de nagy hajlammal viseltetvén a katonai pályá iránt, csakhamar Bécsbe ment, a hadi törvényeket tanulmányozni. Innen egy év mulva (1814.) mint hadbíró (auditor) hadnagyiranggal lépett a katonaságba, hol kevés idő mulva főhadnagy, később százados lón a 2-ik gyalog székely ezrednél.

Erdélyben a nevezett ezrednél 13 évet töltött, mely idő alatt szabad óráinak egy részét irodalmi munkálatoknak szentelé. 1827-ben nyugalomba lépett, s ezóta több időt fordíthatott írói buvárkodásra, minek eredménye az lón, hogy már 1838. sept. 1-én a magyar tud. Akademia „tudományosa és magyar nyelven kiadott jeles munkáért“ rendes tagjává választotta. Ekkor Pestre tette át állandó lakását, hol a világ zajától egészen visszavonult, a tudományok, iroda-

lomnak szentelé életét. Egy ideig a „Világ“, később a „Nemzeti Újság“ című politikai lapoknak volt munkatársa.

Egy 1845-ben megjelent gunyoros röpirat többi között ezt írja róla: „Kállay Ferencz tudománya szavakban széles; többet ír, mint a lapsajtó nyomtatni bír; agyában szakonként osztályozvák a tudományok, és a ki mit és a mit parancsol, a szerint szolgál Életében tudományos könyvekből oly sok kivonatot készített, hogy azok XXVII vastag kötet diariumot képeznek, melyeknek „Mutatói“ szintén egy pár kötetet tesznek ki, s e kivonatokat többnyire sajátkezűleg írta“ stb.

Kállay Ferencz nevezetesebb művei: Székely nemzet eredetéről. N.-Enyed 1829. — A magyar nemzetiségéről. Pest 1836. — Esküdtzékekről, tekintettel az al-

sőbb táblai szóoklatokra. Pest 1844. — Finn-magyar nyelv. Pest 1845. — 1848-ban a Kisfaludy-társaság által kitűzött 50 aranyos jutalomra egy magyar mythologiai pályamunkát adott, mely a folyó évben „Pogány magyarok vallása“ cím alatt jelent meg. E mü nyolcz versenytársa felett nyerte el a pálmát s a Kisfaludy-társaság 1860. jul. 29-én tartott üléséből nem csak megjutalmaztatott, de a szerző irányában a társaság azzal is tanúsítá elismerését, hogy a munka tulajdoni jogát visszabocsátá Kállay kezébe. — Ezeket kívül nagyszámu kisebb nagyobb értékezése jelent meg a Tudományos Gyűjteményben, Uj Magyar Múzeumban, s akademiai felolvasásai az Akademia Évkönyveiben s Értesítőjében. Igen sok kéziratban maradt hátra.

Életének egyéb főbb pontjai a következőkben foghatók össze: 1848-ban a magyar hadügyminiszterium által felszólíttatván a haza szolgálatára, a már 21 év óta nyugalomban élő férfiú újra késznek nyilatkozott egy rendes állomás elfoglalására s 1849-
KÁLLAY FERENCZ.

tént, hogy az országos haditanácsnál, őrnagy ranggal mint osztályfőnök működött. Atalában mint a nemzeti ügy lelkes barátját ismerte mindenki. A magyar hadbírák vizsgáló bizottmányában is censorként működött s a különben komor jellemű és nyugalmas életet kereső Kállay 1848 i hivatalos működésében ismét valódi ifjú erőt és vidámságot fejtett ki. 1849-ik évben a budai cs. k. várparancsnokság előtt igazolnia kellett magát; új szolgálattal is megkínálták, de ő nyugdíjaztatását kérte és azt meg is kapta.

Óreg napjaiban esendős egyformaságban töltötte idejét. Dél-előtt rendszeren írogatott, olvasgatott; délután pedig legkedvesb barátjánál, id. Réso Ensel Sándor ügyvédnél lehetett találni, hol többnyire komoly beszélgetéssel vagy whist-játékkal töltötte az időt Sztrokay Antal, Jankovich Vincze, Hubay József s más régi barátai társaságában. Házasságra csak éltés korában lépett s egy fiat hagyott hátra.

Komor, hidegvérű ember volt, ki minden tréfát eltűrt, csak azt nem, midőn tudományát sértegették. Keveset szokott beszélni. Egyszerű ruhában járt, volt egy házi kabátja, melyet 20 év óta viselt. Levelezni nem szeretett még testvérbarátjával, Istvánnal sem; ellenben munkálataival mindig készen volt s a mikor kívánta az Akademia, mindenkor kész volt előadást tartani.

Életének utolsó éveiben már annyira gyöngékedett, hogy csak a ház körül tehetett sétát, s legtöbb idejét dolgozó szobájában a pamplagon hirlapok s történeti regények olvasásával töltötte, — soha nem használva szemüveget.

Meghalt 1861. január 1-én életének 72-ik évében.

Mutatvány

Várady Gusztánnak az „Útolsó Árpád” című eredeti történeti drámájából. *)

Fenéna. Endre.

Fenéna.
Emlékszel-e még arra, a midőn
A legelső szerelmi vallomás
Ajakadra lebbent és megcsókolál
Oly hön, tüzesen, mint észak jeges
Bérczei közt képzeli sem tudám?
Ugy szeretsz-e te most is engemet?

Endre.

Ugy, mert jobban szeretni nem lehet.

Fenéna.

Oly jól esik szívemnek, a midőn
E napra gondolok... oh Endre! kérlek,
Idezd előmbé azt a szép napot.

Endre.

Figyelj tehát; két holdnak fogyta volt
Az óta már; oly nap volt, a midőn
Egymás között ég s föl: tusára kél:
El volt az ég borulva, mintha tán
A menny lakóitól takarta volna
A földi bűnököt; döngött az ég...
Rengett a földbelé, egymásután
Szüle a felhő villámgyermekét;
Majd egy földrázó roppanás után
Omlott a zápor; e zápor között
Írányt veszítve tévelyegtem én,
Keresve egy parányi hajlokot,
Vagy vén fa odvát, melybe elvonuljak.
Mind hasztalan! mennél tovább mennék,
Annál vadabbá lön e rengeteg —
Nem csüggedék... a vészszel szem-
beszélva

Elébb-elébb hatoltam; így haladva
A vész moraja közt úgy képzélem,
Mintha siránkozás ütné fülem...
Megállék... percnyi hallgatás után
Biztos levék a hallott hang felől;
A jangorás tisztán volt hallható.
Gyorsan megkettőztetve léptemet,
A hang felé siettem s rátalálék

Azon lényre, kitől a hang eredt;
Egy gyászba öltözött ifjú leány
Kétségbeesett siránkozása volt az.
Ki ázva, fázva egy fatörzs alatt
Feküdt, már csaknem eszméletlenül;
Melléje léptem. — Ó rém tekintett,
Szemébe néztem... aztán nem tudám,
Mint mentő lépjek-e fel, vagy pedig
Letérdepeljek, mint oltár előtt.

Fenéna.

Elég, elég! most hallgass engemet.
Két holdnak fogyta volt azóta már,
Oly nap volt, a midőn az ég ivén,
Mint hullámtalan tó felületen
Úszott a nap, mint egy tündéri haty-
tyu...

E rengeteg édennek kertje volt;
Üvöltő és csicsörgő szárnyasok
Vidám dallal tölték be a leget...
Az erdőnek viránya természet
Mosolygón kínálta illatát...
A természetnek ennyi szent varázsa
Vont engemet, mint holdkórosat a hold,
Ősztönszerűleg utnak indulék,
Elhagytam szóltan a kis hajlokot,
Bátyámat, a jó öreg remetét
Magára hagytam szent imáival...
A természet bűbája szüntelen
Odább-odább vont a nagy rengetegbe,
Egy-egy madárhangot ha meghallék;
Addig menék, míg azt fel nem talál-
tam.

Ábrándaimmal a mig így bolyongék,
Egy gyöngye csörtetés üté fülem, —
Megrettenék — de aztán ijedelmem
Meggzúnt azonnal; egy közel bokor-
ból

Piczinyke őz ütötte föl magát,
No rajta! gondolám, ezt elfogom;
Hogy őrvend majd neki a jó öreg...
De a parányi őzfi fürgé volt,
Gyorsabban is futott, mint gondolám;

Nem csüggedék, én is futék utána,
Mig végre eltűnt a bokrok között.
— Ekkor csalódom visszafordulék,
Midőn épen egy tompa dördülés
Hangzott fülembé, intve engemet
Az égi nagy viharra, mely közel-
gett.

Endre.

És a vihar utolért, kedvesem.

A debreczeni kastély.

Regény. — JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás)

Keresztszegi magához hívatta a fiatal népszőnókat, s azt kérdezé tőle, volna-e kedve valami vakmerő vállalatra, a mi csak diáknak való?

— Subintelligitur.

— No hát vegyen magához háromszáz változtatott ifjút s az éjjeli holdvilága feljötté után azon a mocsáron keresztül ott ni, nagy csendességben kerülje meg az ellenséget. A mocsár széle felé van egy csúszgúnyhó, vagy vadásztanya; pusztaszemmel is meg-látszik; mikor ahoz érnek, azt gyujtsák fel. Ezután igyekezzenek mentül nagyobb zajjal előtörni az ellenség jobb oldalában; puskákat vigyenek magukkal s azokkal lővöldözzenek, mindegy, akár-hova, ha a levegőbe is. Megértett, humanissime?

— Perdocte értenem, csak azt tudnám, hogy golyává legyek-e, vagy vidrává, hogy azon a fertelmes ingoványon háromszázad magammal keresztül tudjak törtetni.

— Egyszerű mestersége van annak, humanissime: bontsák le a szekerekről a fenékdzsekákat, kössenek rajtok gúzszt keresztül, abba dugja bele mindenki a lábát; így minden lábán egy dzsekával az egész ingoványt keresztül-kasul járhatja.

— Ecce, mint Péter a tengerek felett! Hogy ezt elébb fel nem fogtam, durae capacitatis homo! Azután pedig?

— Azután pedig ráütvén nagy zajjal a gyanutlan ellenségre, azt ott vagy olyan zavarba hozzák kegyelmeitek, hogy futásnak ered, s azon esetben innen az egész tábor rohamra indul a sáncok ellen, kegyelmeitekkel kezét fogva; vagy pedig tulnyomó erőt találhatnak maguk előtt s azon esetben sietve visszavonulnak, a mocsár-hoz lehányt dzsekáikat újra sarukra öltik s elinalnak vitézül, biztosak lehetvén a felől, hogy az ellenség nem üldözheti kegyelme-teket a süppedős ingoványban.

— Mindent értek. Félóra mulva készen vagyunk.

Elébb, mint a félóra letelt, készen állt a latin cohors, de nem háromszáz, hanem hatszáz fővel, mert ebből a tréfából valamennyi pogány isten kedvéért sem maradt volna vissza egy is. A sok re-quirált dzsekáért volt is elég csetepaté a megbontott szekértábor-ban, a sok tapasztalt asszony nép szentül tudta, hogy soha se látják őket azokat a dzsekákat többet, mert azt a deák mind feltűzeli, mi-helyt végezte vele dolgát.

A vitéz csapat fegyvere kizárólag jó hajlós csáti botokból állt, olommal beöntött bunkóval; Ormándy humanissiménél volt a hirdetett vezér-gerundium; a hagyományos tűzoltó „nagy bot”; azzal készült az utnak.

— Hát puskákat miért nem hoztak? a hentesektől kölcsön lehetett volna venni; kérde Keresztszegi.

— De isz azt nem cselekszem. Ha ezeknek puskát adok, ki áll jót felőle, hogy ha egy farka vadlud felrepül a nádasból, tizen nem lönek utána? S azzal el lenne árulva jövetelünk az ellenség előtt. Diákkézbe bot való fegyvernek; ha azzal nem tud bánni, kar neki a puská.

Keresztszegi helyeslé a latinus nézetét s áldás fejében meg-tölteté mindnyája kulacsát bakatorral, s azzal útnak ereszté: kiki vitte hóna alatt a dzsekáit.

Keresztszegi már elébb közlé furfangos tervét a vezérekkel; s ezuttal maga Bethlen is kénytelen volt elismerni, hogy bíró uram nincs minden hadvezéri adomány nélkül. Akár nagyon sikerül, akár kevésbbé ez egyszerű csel, annyi mindenesetre el lesz általa érve, hogy az ellenség rosszul fogja magát érezni abban az állásban, melynek egyik oldalát mindenórán észrevétlenül megkerülhetni s vagy kijön és nyílt sikon csatát fogad, vagy visszahúzódik s átveti magát a Tiszán.

Fenéna.

Igen! Te ekkor hű mentőm levél;
Ekkor volt, hogy először látalak,
Ekkor jövé először kis lakunkba,
Ekkor mondal szerelmi vallomást,
Ekkor viszonzám én is azt neked...
— Ugy szeretsz-e te most is engemet?

Endre.

Tied vagyok sirig, siron tul is-stb.

Azért el is határozott, hogy a debreczeni bíró tervét az egész haderő közreműködésével támogatni fogják.

Alig hajnalott, midőn Bethlen a lovasságot a palatinális seregek által ágyukkal megrakott halmok irányában nagy fitogtatással összpontosítá; üres ágyuit felvonatta sánczkosarak mögé, mintha a halmok ellen akarna intézni támadást: míg a balszárnyán szekér-sánczot rekeszté össze, mintha tartana tőle, hogy ha azt meggyen-giti, az ellenség véletlen kirohanhat s áttör a hadsoron.

E tüntetések alatt egyszerre csak felkavarodék a mocsár szé-léből a meggyújtott vadászgúnyhók füstje, a diákok által adott jel s néhány pillanat mulva hangzik a rivalgás, a mint az Ormándy csapat kiront a mocsárból s rajtaüt a gyanutlan bámoló mus-ketásokra.

A megrémült laboncz egy lövést sem tett támadói ellen; első dolga volt, elhárítani puskáját, második, szaladni az ágyuk felé, há-tán vive a rémületet a tábor többi részébe.

A mint a debreczeni csizmadia ezt meglátta, nem kérdezett az többet se vezényszót, se parancsot, hanem a mint a czéhmester elkiáltá magát: „ne hagyjuk ám leöletni a nemes tanuló ifjúságot!” neki vetemedett az egész czéh, utánuk a többi czéhék; semmi ve-szedelem sem birta már őket feltartani; öt perc alatt fenn voltak az ellenséges sánczon, egymáson keresztül másztak fel az árok-parton, ordítottak az ellenségre, hogy helyt álljon, el ne szalad-jon, de a mit az meg nem fogadott, hanem cserben hagyva lovas-ságát, kereste a tág világot; rosszul futva versenyt a gyorslábú diáksereggel, mely szörnyű „stragest” követelt el a megzilált had-ban, csodálatosan örködven fölöttük a muzsák, hogy közülök még csak egyetlen egy is el nem esett.

A palatinális sereg jobbszárnyának e gonosz végzete maga után vonta az egész sereg pusztulását, annyival inkább, mert Bor-nemisszának egy ideig az a rossz gondolata volt, hogy ágyui erejé-vel megfordítja a csata kimenetelét; s nagy hasztalanul durrogatott sokáig Bethlen hajduira, míg egyszer aztán azon vevé észre, hogy a semmitől meg nem rettenő székely csapatok előnyomulása által, kiket Zólyomi vezetett, már csaknem körül van véve, a mikor aztán nem marad egyéb hátra, mint ágyuit beszegezve ott hagyni, s ne-héz lovasságával keresztül vágni magát az ellenségen. Itt azonban ismét nagyon megalatkozott, mert, a mit ő messziről csöcselék-hadnak becsülte; az a debreczeni lovas felkelő had a közelből olyan rútol bánt csákányával a jámbor vas-sisakokon, hogy a kik véres fővel elmenekültek onnan, egész világi életükben emlegették azt a „görbét,” a mit akkor ismertettek meg velük legelőbb.

(Folytatás következik.)

A thea.

A thea ma már nagyon el van terjedve hazánkban is. Nem árt róla többet tudnunk. Nem egyéb ez, mint apró, szárított és összegöngyöltetett levél; ize kellemes, de kissé összehúzó és kesernyés; kedves illata a friss szénára vagy ibolyára emlékeztet.

A fűcska, melyen a thea terem, sűrű lombu, hasonlít a rózsabokorhoz, levele a cseresznyefához, s virága a vadrózsához hasonló. A virágból egy-két vagy három hüvely fejlődik ki, melyek mindegyike egy becsőt, a becső egy mogyorót, s ez egy sok olajt tartalmazó magot rejt, mely igen könnyen megromlik, úgy hogy tíz közül alig kettő csiraképes. Sem e magvat, sem a virágot nem lehet használni. A theatermesztés annyiban nincs nagy nehézség-gekkel összekötve, a mennyiben csak oly földet kíván, a melyben gyors növény nem tenyész. A roza- és rizsföldeket ültetik vele körül, s minél terméketlenebb a föld, annál alkalmasabb a theaművelésre. Fája 10—12 láb-nyira nő, de közönségesen 4—5 lábnál magasabba nem növesztik, s leg-alább 3 évesnek kell lennie, hogy leveleit szedhessék. Ez idő alatt levelei kemények és nyulósakká válnak, mikor aztán a fa tőből levágatják, s új haj-tások nőnek, melyek egymásután új leveleket hajtanak.

A theát, hogy művelése haszonnal eszközöltessek, verőfényes hegylejtő-re vagy folyókhoz közel eső völgyekbe kell ültetni. Azonban köz-szülaklón és kemény földben is tenyész. A chinaiak mindenüvé ültetik, mert egy talpalatnyi földet sem hagynak műveletlenül.

A legbecesebb thea Japánban, egy nem messze Meacotól fekvő he-gyen terem, melynek éghajlatát e növényre nézve kitünően kedvezőnek mondják. A japáni császárt és családját innen látják el theával. Az ültet-venyt széles és mély árok veszi körül; a fűcskák sorban vannak ültetve, s egy nap sem mulasztják el, aljokat megseperni. Igen nagy gondot fordítanak rajuk, hogy leveleik még a legkisebb szennnytől is megóvassanak; s midőn a leveleszedés ideje elérkezett, a szedőknek, sem halat, sem húst, melynek szaga van, nem szabad enniük, nehogy lehetőleg által a leveleket megrom-tás. Ezenfölül naponként 2—3-szor meleg vízben meg kell fürdeniök, s a levelekhez mindamellét csak keztűs kézzel nyulhatnak. Miután az ekkép

leszedett leveleket az alább előadandó módon elkészítették, a császári udvar legfőbb szállítója által, kinek e hely felügyelete alatt áll, számos kisérettel s biztos őrség fedezete alatt, az udvarhoz küldik.

A levelek évenként három ízben szedetik. Először márczius elején, midőn a levelek még alig egy hetesek. Ezt nevezik császári theának vagy theavirágnak, s igen magas áron fizetik. E szedés fölötté lassan megy, mert minden egyes levelet külön kell leszkakitani, nehogy megrongáltassanak.

A második szedés ápril hóra esik. Ez időszakban némely levelek már teljesen kifejlődtek, mások ellenben még fiatalok. Azonban különbség nélkül mind leszedik, s a gyengéket kiválogatván, theavirágként hozzák forgalomba.

A harmadik szedés ideje június hó. Ekkor már a levelek tökéletesen ki vannak fejlődve s igen nagy számmal vannak. E thea már kevésbbé zama-tos, s azért ára is olcsóbb.

Nagymennyiségű s igen finom thea terem néhol a hegyeken és köszik-lákon oly helyeken is, hova az ember nem képes eljutni. Azonban ez sem véss el egészen; a chinaiaknál semmimsem megy kárba.

Az ily megmászhatlan helyeken rendszerint sok majom tanyáz. A majmok könnyen fölingerelhetők, s haragra lobbanna, eileikeik a hatal-mukban álló minden eszközzel boszút állni igyekeznek. A chinaiak, hogy e hozzáférhetlen theának birtokába juthassanak, többen egyesülve, a majmok-hoz lehetőleg közel mennek, s őket fölingerlendők, köveket hajigálnak feléjük; mire ezek a theafák ágait, melyeken mászkálnak, egymá-után letör-delik, s azokat elleneik felé hajigálják, kik a csata után ez ágakat szorgal-masan összegyűjtik s leveleiket leszedik.

A kik a theaművelést nagy terjedelemben üzik, saját szárítóköszlettel bírnak; míg mások nyilvános szárítókat veszik igénybe. Ezen épületek vaslemezzel fedett apró kemencékkel vannak ellátva. Midőn a vaslemez kellőleg átmelegült, néhány fontnyi thealevelet öntenek rá s azt szüntelen keverik; mielőtt azonban annyira meleg lesznek, hogy a munkás, ujjával ki nem állja, egy másik lemezre rakják s tenyereik közt összegöngyölgetik. E műtét nagy fájdalmat okoz, mert a megpörkölt levelekből zöldségsárga nedv szivárog, mely a kezét erősen égéti. S dacára az ekként támadt fájdalomnak, a munkával nem szabad megállni, mert ha a levél kihűlt, nem lehet összegöngyölgetni. Ez eljárás többször is ismételtetik, míg csak a levelek tökéletesen meg nem száradtak; ekkor egy földre terített gyékényre rakják, hol a nem eléggé megszesugorodtakat a teljesen szárazakról elkülön-zik, s az így elkészült theát raktárakba helyezik, hol egy évig kell állnia, mielőtt eladatnék, miután az állás következtében egészségesebbé válik.

Hozzánk a thea csomagokint, önlevéllel bélelt faládákban érkezik; azért zárják el ily gondosan, hogy a levegő bele ne hathasson, s zamatját meg ne rontsa. A chinaiak a theát a nap minden részében s minden étke-zésnél, leforrázva, nagyon erősen, ezukor és tej nélkül iszikák. Azt mondják, hogy e gyakori theázás azért van náluk divatban, mert Chinában a víz igen egészségtelen, s annak ártalmas hatását a thea megsemmisíti. Egyéb-iránt az orvosok szerint sokkal jobb a theát tejjel inni, mint tisztán, mert ugy az idegekre nem gyakorol oly káros befolyást. Japánban a theát porrá török s mindenki egy kőshagnyit vesz belőle, melyet csészéjébe tesz s forró vizet önt rá.

A thea hatása felett megoszlanak a vélemények. Némelyek lassu mé-regnek tartják, míg mások minden jó tulajdönt ráruháznak. Meglehet, hogy a hatás, mit előidé, nem annyira a theától származik, mint inkább a kü-lönböző testalkatoktól függ. Annyi bizonyos, hogy a thea fölfriási a ember erejét, kivált ha nagyon ki van fáradva. Az idegekre nagy hatást látszik gyakorolni; ezért az ideges és gyenge egészségű embereknek a theaívás nem ajánlható, vagy ha egyáltalában el nem tudnak nélküle lenni, saját javok kívánja, hogy minél csekélyebb mérvben éljenek vele.

A theát a hollandiak hozták be Európába 1610-ben. Négy évvel ké-sőbb az angol kávéházakban mint ritkaság és fényűzési czikk szerepelt. Most már egész Európában el van terjedve, s főleg Angol- és Franciaor-számban kávé helyett reggelinek is használják. Két főfaját különböztetik meg: a zöld és fekete theát, melyek ismét minőségök szerint több alfajára osztatnak.

A gácsi vár és a gácsi posztógyár.

Alig van hazánkban régiebb iparvállalat, mint a tisztán ma-gyar részvényesek által alapított gácsi finom posztógyár. — Szól-junk először is vidékéről.

Gács fekszik Nógrádmegyében, — annak északnyugati részén, Losonczhoz $\frac{3}{4}$ órányi távolságra, hegyekkel körülkuszorított regényes vidéken, honnan a kilátás a Karancs, és Mátra magasla-taira meglepő látványt nyújt.

A most is ép karban álló vár, az ős Forgáchcsalád tulajdona, melyet ők a monda szerint is Erzsébettől, Zsigmond király öze-gyétől adományképen nyertek azon szolgálattért, melyet Kis Ká-rolly kivégezésével részére tettek *).

*) A nép ajkán most is él e vers: Vágd Forgách, vágd.
Tied Gimes és Gács,
S onnan, a hová látz

E vár keletkezésének időszaka igen bizonytalan; némely írók, mint Bél Mátyás, azt állítják, hogy e vár galicziai bevándorlók által építettet, *Halicsnak* nevezetett, — maig is megtartván szláv nyelven e nevet; — ebből magyar kiejtés szerint *Halcs*, később *Gals* lehetett.

Bonfinál e vár *Galch* név alatt fordul elő. — Vannak írók, kik a vár eredetét s elnevezését a kunok egyik vezérével, Genacstól származtatják (Stematogr. II. 89 lap.)

Mások ismét e vár eredetét a hazánkban szerepelt husziták tulajdonítják, — de valószínűbb, hogy ezt Giskra csak megújította s erősítette, népeinek védelmére.

A Hunyady s Giskra közötti véres csatában, Losoncz térségén e vár fontos szerepet játszott s akkor is a csehek birtokában volt.

1544-ben az országgyűlés szétromboltatni rendelé, minthogy nem engedmény nyomán ujttatott meg.

1612-ben Forgách Zsigmond saját költségén újra, még pedig mostani alakjában, felépítteté; — mint az a vár falába épített márványlapon olvasható.

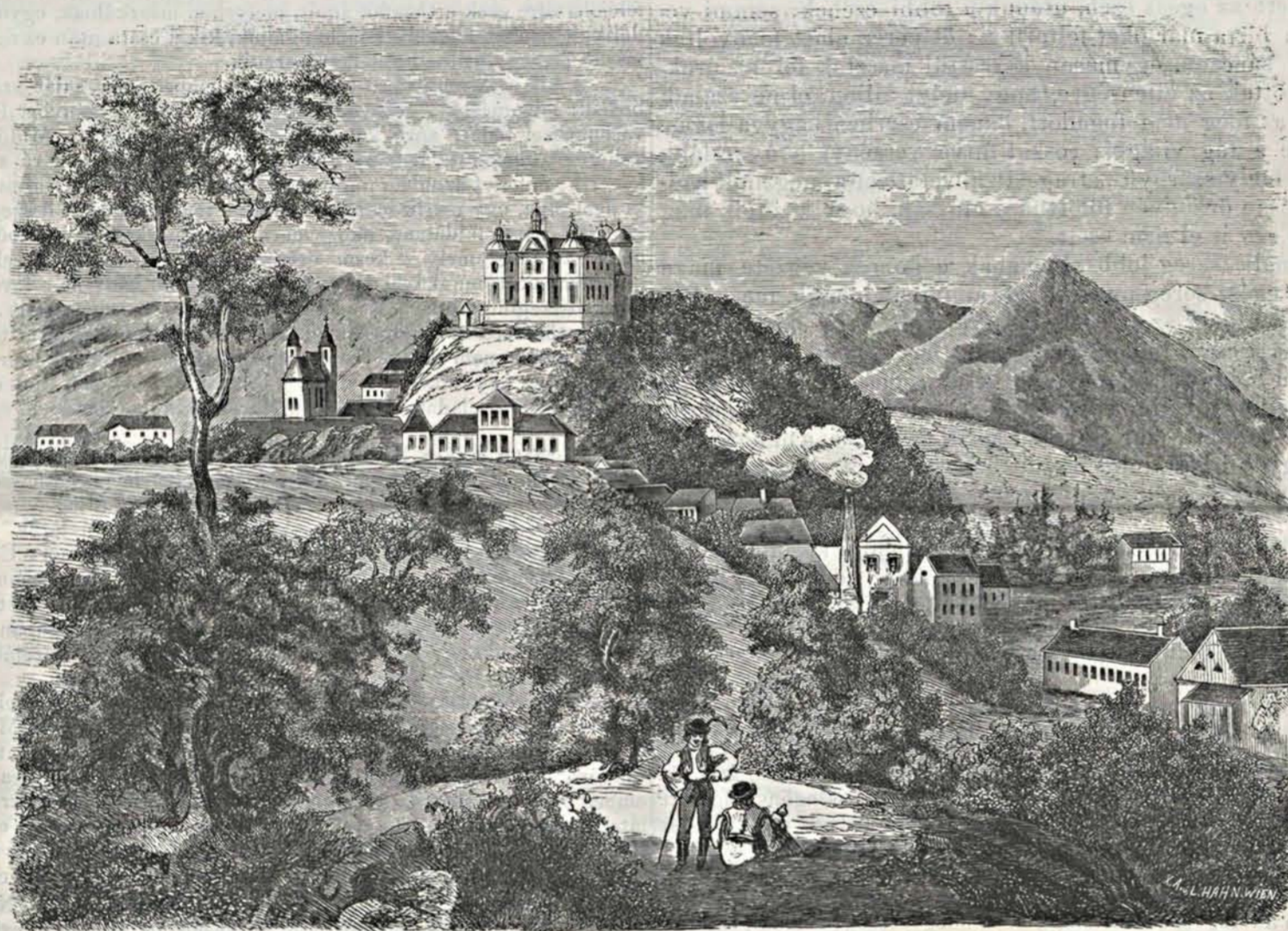
Tököli Imre, nem annyira a várat, mint inkább annak birtokosát, a nagy tekintélyben állott Forgách Ádám országbirót érdekeinek megnyerendő; következő, levelet intézet az utóbbihoz:

A cím: Méltóságos Ghymeszi gróf Forgách Ádám, Judex Curiae uramnak (Titt.) bizodalmas nagy jó uramnak eö kegyelmének adasék.

Belől: „Méltóságos Gróf, Judex Curiae uram, nékem bizodalmas

uram! — Szalay Pál uram által Német-Ujhelyből való levelét kegyelmednek tartozó obligatióval vettem; tehetségem szerént ez uttal is edes hazám, s nemzetem szabadsága restitúciójával eö Felsége igaz hívének, s egyébiránt is igaz Hazafinak kívánok experiáltatni, az mint hogy eddig talán csak látni s hallani, most már ugyan követségben credentiákkal expédiáltatik eö Felségéhez, s az eö Felsége némely miniszteréhez ugyan Szalay Pál uram eö kegyelme, kire én is bizván bizonyos dolgaimat, izentem eö kegyelme által edes Gróf uram kegyelmednek, bizodalmason kérvén szóval mondandó eö kegyelme szavainak hitelt adni, és az én méltatlan személyemet, és csekély szolgálatomat, ezen állapotokban respectusban vévén eö Felsége előtt, és az kik előtt illik, helyes kívánságomat promoveálni méltoztassék, kiért én is kötelezem magam kegyelmed szolgálatjára. Tartsa és éltesse Isten edes gróf uram kegyelmedet, meghromlott Hazánknak szerencséjére. — Datum ex Castris ad Veglyes positis die 10. novembr. 1678. Kegyelmed kötelesjóakaró szolgálja G. Theökeölyi Imre, m. p.

De e levél daczára sem hajolván Tököli pártjára Forgách Ádám, — az Balassa Imrével a vár alatt termett, s ennek minden

Gács vár és város.

ágyúit elvitette. — 1683. Forgách Ádám özvegye gróf Rechberg Mária Katalin, Sobiesky lengyel királyhoz; ki a bécsi győzelem után a török hadakat Magyarországon is üldözöbe vette, követeket küldött, ellátván azokat formaszéri instructióval, melyben e várat a lengyel király védelme alá bocsátja.

1703. Rákóczy Ferencz hívei a várat ostrom alá vették s kemény elentállás után végre be is vették. — Egy francia tisz, Rákóczy híve, vette át a várparancsnokságot. A zavarok lecsendesültével e vár ismét a Forgách család birtokába jutott.

E család egyik tagja, gróf Forgách Antal, alapította a vár alatt épült gácsi posztó-gyárat 1762-ben.

1792-ben eddigi durvább s közönségesebb készítményeihez a finom posztó-gyártást is csatolván, „Gyapju-szövet és finom posztó-gyár” czimét vette fel.

1800-ban 500 váltóforintos részvények kibocsátásával, e gyár részvényes társulat birtokába jutott.

1812-ben az 500 ftos részvények száma szaporított.

1818-óta egy harmadik, 1000 váltóforintra alapított s most

is létező részvénytársulat kezeli a derék hazai iparvállalatot.

Mint minden hazánkban keletkezett iparvállalatnak, ugy a gácsi posztó-gyárnak is sok nehézséggel kelle küzdenie, míg oly helyzetbe hozott, hogy részvényesei sikeres jövedelmre számíthattak. Több ügyesen választott szakértő igazgató, de különösen *Festetics Antal* mint legtekintélyesebb részvényes kintartásának, anyagi pártolásának sikerült odáig vinni az ügyet; hogy a részvényesek tőkéjétől 1820—1832-ig hatszáztöli osztalék fizettetett.

1833—34-ig osztalék s kamat fejében 8%.

1834—41-ig osztalék s kamat fejében 10% fizettetett. Tartaléktökéje pedig annyira növekedett, hogy 1841-ben határozattá lön, miszerint az osztalék mennyiségének vitatása ezentul megszüntetvén; az 1000 váltóforintot képviselt részvények 1000 ezüfttra emeltetni határozattak s e tőkétől az 5% osztalék s kamat fejében mindenkorra kifizettetni rendeltetett.

Az 1849-ik év a gácsi posztógyár üzletére kártékony befolyású volt, a mennyiben sok ezerre menő magyar pénzjegyeit beszolgáltattni kellett. Ezáltal tartaléktökéje annyira megfogyott, hogy a szükségelt gyapjubevásárlásoknál, daczára annak, hogy gróf Festetics Ágoston mint e gyár képviselője s legtekintélyesebb részvényese pénzzel s hitellel segíté elő, a hiány érezhető maradt.

1856-ban Mommer Antal, a porosz leignitzi posztógyárból alkalmaztatott igazgatóul, — ki e gyár emelkedésére mindent elkövet, hogy a külfölddel versenyezhesen; — uj s a mostani igé-

nyekhez alkalmazott gőzgépszerkezettel látta el, mestereket hozatott, kik az előhaladt technika tanai szerint módosítják, javítják a kezelést. — Szóval, minden elkövetetik, hogy e hazai iparvállalat a magyarnak becsületére váljék. —

A gácsi posztó hitelét, a külföldi gyáraknál átalánosán diatba jött pamutvegyítéssel megingatni nem engedi. — Az ily pamuttal vegyített posztó olcsóbban előállítható ugyan, de tartóságra, súlyra a gácsi posztóval nem versenyezhet.

Hogy azonban ez iparvállalat, mely annyi balszerencse közt 100 éve már, hogy hazánkban fennáll, s melyet tősgyökeres magyar részvényesek alapítottak s bírnak, folytonos emelkedésnek,

A gácsi posztógyár áll 133 részvényből; — 150—200 embert foglalkoztat; — 3—400 sőt néha több mázsa gyapjút is fel dolgoztat. Képünkön a vár alatti fonó-, és festő-osztályai láthatók, szövő-osztálya a város belsejében van.

Hogy pedig a magyar ember a gácsi posztóhoz könnyebben juthasson; intézkedett az igazgatóság több ponton rakhelyek felállításáról: ilyenek Pest, Debreczen, Miskolcz, Losoncz, Kassa, Lőcse, Besztercze.

Csak annyit mondunk, hogy ha lehet, gazdagítsuk önmagunkat, és ne a külföldet. *Pokorny Gusztáv.*

Debreczeni állandó színház. (Szkalniczky Antal terve szerint.)

virágzásnak induljon, szükség hogy azt a nemzet is karolja fel, s pártolására méltassa.

Miért ne nélkülözhetők mi a cseh, német kelméket, szép magyar öltözeteinknél? mindaddig, míg a gácsi posztógyár finom, s amazoknál minden tekintetben előnyösebb kelméket szolgáltathat e célra? Szilárd hazafiai akarat oda vinné a dolgot, hogy a gácsi posztógyárat, mely elégtelen volna ugyan a haza öszves szükségleteit előteremteni, itt ott keletkező, s virágzásnak indulandó újabb posztógyarak pótolandók. Gyapjút, a posztógyártás lényegét, ugy is magunk termelünk. Ipar, kereskedés, minden ország boldogságának alapkövét teszik.

Debreczenben magyar nemzeti színház.

Néhány évtized előtt Debreczenben egy ócska épület egyik része szolgált Thalia templomául a Czeglédutca piacra nyuló szögletén. E roskatag épület azonban a város által eladatván, az időről időre ide látogató színészársaságok az eredetileg magtárnak épült, de tulajdonosa által ugynevezett színházzá rögtönzött épületben mulattaták jó és balszerencse között a közönséget.

Igen régen belátta a városi előljáróság és közönség, hogy Debreczenben egy alkalmas s a célnak mindenben megfelelő színház nélkülözhetlen; s már 1843. táján több jelesb színház rajztervei

beszerettek; minthogy azonban ama roskatag épületnek eladási ára sokkal csekélyebb volt, mintsem azzal egy nagyobb szerű s Debreczen tekintélyének megfelelő színháznak építését csak megkezdeni is bátorokdta volna, — a dolog élére pedig — az építésre kívántató összeg előteremtése, alkalmas helyiség kiválasztása, s tervekészítésére szükséges erélyvel senki állani nem vállalkozott: méltán attól tarthatánk, hogy a magtár még sokáig fogja bitorolni a *nemzeti színház* szép nevezetét.

Mult az idő, a beszerzett rajzok is eltévedtek; — míg néhány év előtt a színház ügyét fölkaroló hírlapi cikkek, több jóakaró, de a közdolgokba alig némi befolyással bírható lakostársunk újra fölserkenték a színház építésének eszméjét, s folytonos ébrenlétben sikerült azt tartaniok; s miután még a kormányoknak e tárgyban sürgetése, a községtanácsnak több ízben tett felszólalása sem birt elég életerőt kifejtteni; — egy *ideiglenes* színház építésére kértek s nyertek is felsőbb engedélyt, — ideiglenesre csak azért egyesülvén, hogy egy *állandónak* létrejöttét annál sikeresebben eszközölhessék. — Nem is csatlakoztak reményükben, mert a kieszközölt engedelménnyel kezökben határozottan felszólított Csorba János akkori polgármester, hogy egy *állandó* színház építése ügyének álljon élére, fölajánlák ahoz a közreműködést, akaratot, s fáradságot, de fentarták maguknak az engedélyezett ideiglenes színház építése jogát, ha az *állandóhoz* a város vagy engedélyt nem nyerne, vagy az építés erélytelen eljárás miatt nem sikerülne.

Az engedély egy magyar nemzeti *állandó* színházépítésre csakugyan kieszközöltetett, olyformán, hogy miután a színház pénztára az építést meg nem bírja, az abban levő mintegy 30,600 pft. maradna tartaléktökének, az építés pedig részvénykölcsonból teljesíttessék, mely kamatostól több év alatt leend a város által visszafizetendő — *Állandó* színházépítési bizottmány is alakított, mely azonban néha egy évet meghaladó időközben sem hívatott egybe, s így nem mondhatni, hogy az ügy valami nagy erélyvel karoltatott volna föl. — Az igaz, hogy a helyiség fő akadály volt; — mert a kitünőbb helyeknek megszerzése az illető háztulajdonosok túlságos, s önzőnek is bátran nevezhető követeléseim tört meg. Hosszas halogatás után végre nevezett polgármester által ajánlott hely fogadtatott el a Czeglédutca vége felé az utca közepén, mely az igaz, hogy semmibe sem került, de a központtól meglehetősen távol esvén, a közönség többségének ellenére volt. — Ezen helyiségre Ybl építész szólítottatott föl, hogy tervet készítsen; — hol azonban azon tévesztést történt, hogy az építésre fordítandó összeg meg nem határozatott, legalább az a bizottmányoknak tudtára soha nem adatott; s így történt, — hogy a szép s nagyszerű terv elkészülvén, a költségvetés 301,500 pengő forintot is túlhaladt, s e miatt, bár a terv még 1859. januárban beadatott, soha tárgyalás alá bizottmányilag nem vétetett Ismét aludt tehát az ügy; míg 1860. év elején a takarékpénztár 400, a gőzmalomtársulat 500 ftot ajánlván az építésre, alkalmat vőnek, fölhiní az előjáráságot, hogy a színház építésére komolyabb lépéseket tegyen, reményleni lehetvén, hogy az áldozatkészség a társulatok s egyesek részéről hiányozni nem fog.

Ez adott újabb lendületet az ügynek; az újból kiegészített bizottmány más helyiség után látott, az összeget meghatározandónak véleményezte, s így történt, hogy az akkori községtanács 150,000 a. ftot ajánlott meg s a Czeglédutca elején levő Semsey-féle telket megvétetni rendelte, — mely telekhez a szomszéd Komáromy telekből egy rész hozzácsatoltatván, — jelenleg a színház telkének utczára eső része $32\frac{2}{10}$ folyó ölet teszen. E helyiség, ha nem is a város főpiaczán, de mindenesetre a legszebb és terebebb utczák egyikén, s a város középpontjához igen közel esvén, a színházba járó közönségnek kényelmére leend.

Ybl építész az előbbi nagyobb szerű tervet a meghatározott összeg erejéig módosítani igérvén, felszólítás után két újabb tervvázlatot készített, melynek egyike circusidomú gömbölyű homlokzattal a színházi bizottmány által elfogadtatván, felszólított az építész, hogy annak teljes tervét és költségvetését dolgozza ki; — minthogy pedig a bizottmány tervekészítésre csodót nem hirdetett, — de középületről levén kérdés, már csak a felelősség elhárítása tekintetéből is észszerűnek tartá, más építést is terv készítésre felszólítani; s így szólítá föl Szkalnitzky Antal építést is; ki nek tervvázlata, — miután Ybl építész a már elfogadott terv és költségvetés kidolgozásától sürgős építkezési vállalatai miatt visszalépett — némi változtatással elfogadtatott; ezen elfogadott s ké-

sőbb részletesen kidolgozott tervszerinti építés Szkalnitzky Antal folytonos felügyelete alatt — több ajánlkozó közül helybeli építész Vecsey Imrere oly föltétel alatt bizatott, hogy jelen év novemberéig az egész épület a küszöb fölötti első párkányzatig a földből kiemelkedjék; jövő évben tető alá jöjön; 1863. august. 15-keig pedig az egész színház épülete fölszerelve, s teljesen elkészülten adassék át.

Minthogy pedig a mintegy 35,000 ftot tevő színházi pénztár az építést csak a folyó évben fedezheti, s abból is 10,000 ft. előre nem látható szükségek fedezésére tökéül bennhagyatik, a hiányzó 125,000 ft. részvénykölcson útján fog fölvetetni, mely, ha az eddigi terv megmarad, 5 év alatt fog a város által kamatostól együtt és sorshuzás útján visszafizettetni; a részvénykölcsonök 10, 50 és 100 forintoknak terveztettek, hogy ahoz mindenki tehetsége szerint járulhasson.

Az építkezés ez idén megkezdődött s folyton folyik. Reméljük, hogy az ide mellélt rajz — ha csak az építést rendkívüli akadályok nem gátolják, 1863. augusztus havában diszesen állítva valóságban lesz Debreczen lakossága s látogatói által szemlélhető.

Szkalnitzky szép tervének rövid ismertetését a következőben adjuk t. olvasóinknak.

A színház homlokzata, mint az rajzunkon ábrázolva van, arabbal vegyes *bizanti* modorban, a megszabott építési öszvegehez mért díszszel, kellemes benyomást eszközöl, szép arányokkal van tervezve, és annak belső elrendezésével a legszerencsésebb öszhangzásba hozva. A kényelmet tekintve, azt merjük állítani, hogy bármely nagyobb szerű színházzal is bátran kiállthatandja a versenyt; mert az egészet egygyé tevő csarnok, gyűlde, folyosók és egyéb helyiségek, lépcsőzetek, oly szerencsés tapintattal és jártassággal vannak elhelyezve, a minőt az építészet legujabb haladásától csak várhatunk. A tervező figyelme még a csekélyeknek látszó részletekre is kiterjedt.

A nagy előcsarnokba a kocsin és gyalog érkezők külön ajtókon, — a csarnokon kívüli — érintkezés nélkül, és így minden tolongás kikerülésével jutnak, innen a jegyeket váltott közönség, külön bejárásokon és lépcsőzeteken jut a földszintre, az egyes emeletkebe és az erkély-ülésekre. — Az ülőhelyek valamint a páholyok is a legkényelmesebb elhelyezkedésre vannak számítva, és az utóbbiak mindegyike egy-egy előszobáskával ellátva

A nézőhely, mind a három emeletével együtt 1500, sőt szükség esetére 1800 személyt is befogad.

A beldiszitmények kiállítására tervező Szkalnitzky építészre bizatván, teljes joguk van reményleni, hogy az építész művészeti ismerete és ügyes tapintata, a várakozásnak teljesen meg fog felelni, miről a Majnai-Frankfurtban az ő terve után épült és a legközelebb mult napokban megnyitott nagy hangversenyi termék épülete is biztosít.

A világítás és szellőztetés (ventilatio) ha a kívánt időre a gázvilágítás kivihető lesz, a mint tudomásunkra jutott, szintén egy új, az eddigiektől eltérő jobb modorban fogna eszközöltetni.

Az építkezés f. évi augusztus hóban megkezdődött, s daczára a felmerült s valóban nem csekély akadályoknak, igen szép sikerrel haladt előre; mert az összes faltömegek alapjokból kiépítve már három lányira állanak ki a földből.

Nem mulaszthatjuk el, ez alkalommal a nem rég leköszönt városi hatóságának, ezen hazai és korszerű vállalat létesítése érdekében tett erélyes eljárását elismeréssel felemlíteni, és azon óhajátunkat kifejezni, bár e nemes buzgalom az újabb városi tanácsnak is példának szolgálja.

Reméljük, hogy a szép épület — ha csak az építést rendkívüli akadályok nem gátolják — már 1863. augusztus havában teljes díszben elkészülve lesz Debreczen város hazafiuságának, műveltségének s kitartó áldozatkészségének hangos hirdetője.

A csecsemők ápolása.

Az újszülöttet, ki ugyanis a szülés által igen nagy változást szenvedett, nehogy egyszerre kétségbeessék, a bölcs természet ura még egy időig meghagyta az anyavali édes viszonyban; hét vagy nyolcz hónapig az anyatestből vevén táplálékát, a mi a szoptatás által történik. — Kezdetét veszi itt a szép, a nagyszerű hivatás, mi

az anyának jutott; embert nevelni, testben és lélekben épet, és erőset — Mert míg a szülés előtt egy tekintetett a gyermek, mint az anyatestnek egyik része, melyet egy belénk teremtett erő, nem pedig saját akaratunk igazgat, most itt van már kezeink között az Isten áldása, bánhatunk vele tetszésünk, belátásunk szerént. — Amint kilép a világba a kis ember, hasonlít az magunkhoz, nemcsak külsejére és belsejére, de viszonyaira is, mert annak megvan a sürgető szükségéi, nem oly tömredekéi ugyan, mint a mieink, de a melyek teljesítését mind az anyától várja. Előbbi kényelmes szállását nem azért hagyta ő oda, hogy durva darócza takarjuk, puha fekhelyet kíván a helyett, mit elhagyott és gyengéd kezek érintését. Nem légzik már az anya ő helyette is, magának kell ezután e munkát végezni. Kis orrlukai tágulnak, mellkasa dagadozik, szinte látjuk, mennyire vadászsa a levegőt. — No ha egyéb kívánsága nincs szegénynek, ezt meghozhatja minden embertársának; de nem soká várakozik ő kegyelme, csakhamar hangosan kezdi követelésének legnagyobbikát sürgetni, és kívánja annak rögtöni kiszolgáltatását. E jogos követelése az újszülöttnek nem más, mint az anyai tej.

Ha bort ohajtasz ebédhez és a helyett pálinkát adnak, ha kenyeret kérsz dshégdben s helyette czukrot kapsz, nem fogsz-e boszankodni? hát a szegény gyermek megelégedhetik-e akkor, midőn tőle igénytelen, de a természet törvényeinek alapján jogos követelése megtagadtatik? Nekünk felnötteknek ezernyi szükségünk van, a mit egy részt magunk rosz szokásai, más részt pedig a társadalmi élet ferde iránya róttak reánk, és épen azért, mert azok oly számokak, végtelen sokat tudunk abból elengedni, ha kényszerítettünk, de a csecsemő egyetlen kívánságából alig engedhet valamicskét a nélkül, hogy egész valóján minél hamarább a boldogtalanság ne tükröződjék vissza.

Valóban sajnálatra méltó az anya, kitől a természet, vagy körülmenyei megtagadták azt, hogy gyermekét saját emlőin táplálhassa, mert az nem élvezte azon boldogságot, mit e kedves kötelesség teljesítése magával hoz, és valóban megvetésre érdemes az anya, kit hiúság vagy henye élete arra késztet, hogy gyermekét, kit Isten a legszorosabb szeretet láncaival hozzászátolt, azzal tartsa el magától, hogy anyai első, legjelentékenyebb, legnemesebb kötelességét gyermeke iránt nem teljesíti. Pedig fájdalom, korunkban igen sok anyát látunk, kinek kis ledét idegen asszony emlői táplálják, és a mi legfőbb csuda, egészséges, ép alkatu anyák, kik a világ előtt épen nem restelik bevallani, sőt néha dicsekszenek azzal, hogy a természet e szent parancsát csupa kényelemből vagy hiúságból hanyagolják el.

Nehéz dolog, igaz, lekötve lenni a gyermekhez elválhatatlanul, tünni azt, hogy egy kis különöz tiltakozzék minden élvezetben részt venni, mire hajlamunk készlet, egész új életrendet követni e miatt, vagy az emlők rugékonyságát, színezetét, formáját feláldozni a női hiúság daczára egy kötelességnek, de a valódi szeretet könynyűvé teszi annak teljesítését.

Az anya egy gyermeket csak akkor mondhat teljesen sajátjának, ha ő szülte, önmaga szoptatta, és maga nevelte azt, mert a gyermek születés által magával hozhatja a szülők képmását, hajlamait, természetét, de a szoptatás és nevelés által nemcsak testi, de lelki kifejlődésük is eszközöltetik a kisedeknek. Indulatokat, jellemeket, hajlamokat sajátít el a gyermek attól, kinek emlőjét szívja, szintugy mint a gyermek gyenge erkölce nevelője erkölce után idomul. — Már pedig ha végignézzünk azon szerencsétlen nők osztályán, kik ezen foglalkozást, a szoptatást, tekintik keresetmódjuknak, látni fogjuk, hogy ha a gyermekek e teremtések hajlanából, erkölcséből csak parányit tesznek is magukévá és átviszik azt az érettebb korba, szerencsétlenek lesznek általa, mert azok jobbra oly egyéniségek, kik önfeladásból, a szenvedélyek lázas rohamától ragadtatva, vagy megvesztegetés által lettek szerencsétlenek, és olyanok, kiknél méltán lehet arról kétség, hogy az ártatlan csecsemőnek nemcsak tápot nyujt emlőjéből, de egyszersmind magvait szivattja be a legvesztegetes betegségeknek. — Még jó, ha a dajka választásánál értelmes orvos tanácsával él a család, ha az orvos előbb megvizsgálja a felfogadandót, de ezek, főkép ha érzik hibájukat, menedéket a tettettől nőt szeméremben keresnek, mely által a mamák olcsó bizalmára rendszerint azonnal szert tesznek, s a bába vagy valami vénasszony ajánlatára felfogadják a dajkát, utóbb átlátják ugyan a csalódást, de sok esetben későn.

A dajka általi szoptatásnál az anyának épen annyi figyelme

legyen a dajkára, mint a gyermekre. Öröködjék az anya dajkájára erkölce fölött épen ugy, mint saját megnőtt leányára, sőt jobban, mert ezeknek jó indu atában ritkán bizhatik.

Figyelje meg az anya szorgalmasan a tej mennyiségét, mert gyakran ha dajkája teje elapad, csak azért titkolja el azt, csak azért hagyja a szegény gyermeket éhezni, nehogy kényelmes állását elveszítse. Gondja legyen az anyának arra is, hogy a dajka ne legyen a szoptatási időn túl szoptató, akkor ne tartsa tovább emlőjénél a gyermeket. Átalában az anya és dajka között ne legyen nagy kor-, és gyermekágyi időkülönbség. Legtöbb bajt okoz a dajkálásnál az, hogy ezen teremtmények leginkább a nép alsó osztályából kerülvén ki, az egyszerű, gyakran sanyaru életmódot felváltva náluk ezen foglalkozásuk ideje alatt egy jobb, kényelmesebb, hol az anyák minden figyelmében részesülnek. Étkezésében a dajka elhagyja a szokott rendet; ha egy kis kenyeret és pálinkát reggelizett, most kávé kap, mely inyenek kedvez ugyan, de az ő emésztő szervei nem szoktak ilyen édességekhez, azonfelül egyéb eledele is a családéhoz hasonló levén, megtömi gyomrát, és mivel nem teszi most azon nehéz munkát, melylyel előbbi életében rendszeren foglalkozott, és melyek oly igen fokozták az étvágyat, mi természetesebb annál, hogy ezen viszonyok közt emésztési zavarok következnek be, melyek a tejet kórossá teszik. Hát aztán van-e anya, ki ne törekednék arra, hogy dajkájának minél több, és jobb teje legyen? erre pedig nem is kell vénasszonyi consilium, ugy is tudják jól, hogy ekkor a dajkának sert kell adni elegendőt. Ez pedig a szeszies italok közül csak épen sert nem élvezett egész életében, most ezen csodaszerhez kell szoknia, a s okás könnyen megy, annyira, hogy néha csupa buzgalomból jól fel is önt a garatra, mert a mit az anya parancsából tett, miért ne tenné azt magán szorgalomból?

Higyjék el nekem önök, kedves mamácskák, hogy a nő, ki már egyszer szoptatós dajka volt, ha addig nem volt is erkölce megromolva, az megromlik akkor, mert hozzá szokván a kényelmes jó élethez, később midőn azt megint kezei munkájának kellene megszerezni, nehéz tőle elszaknia, fogja magát tehát, keres egy oly foglalkozást, mely ha egy kissé aljas is, de kilátást ígér neki az utóbbi munkátlan és jó élet folytatására. Ne adjunk alkalmat soha senki megromlására, ha javulására hatni nem tudunk.

Azt hiszem, hogy nem lenne oly sok törvénytelen viszony, ha nem bizatná az anyát azon remény, hogy majd elmegy szoptatós dajkának, de nem lenne aztán oly nagy a halálozás száma azon szerencsétlen nők törvénytelen gyermekei között sem, ha nem tenné az elvetemült nő azt, hogy míg ő más ember gyermekét bérért szoptatja, addig a sajátját kiadja „kosztba.“ Így nevezik azon helyeket, hol egyszerre 6—7 ily szerencsétlen gyermek öletik meg éh, szomj, és tisztátalanság által b zonyos csekély, e célra előre lefizetett összegért. — Nem tudja sokszor az anya, hogy mikor maga nem szoptat, azáltal egy irtóztató idegen bűnnek is lesz részesevé.

Létezik egy harmadik, leginkább a szegényebb sorsuak által gyakorolt mód, a mely által mind az önszoptatást, mind a szoptatós dajkák fogadását ki szokták kerülni, ez az ugynevezett *száraz dajkálás*, vagyis a gyermek táplálása emlő nélkül. — Igaz ugyan, hogy az anyatejnek legjobb pótlója a jó dajka emlője, de ha ilyen nincs, mit pedig megszerezni nehéz feladat, ott tehát, hol az anya nem szoptathat, vagy pedig elegendő teje nincs, a száraz dajkálás jól alkalmaztatik. — Sok roszat beszélnek ezen mód ellen, felhozzák ijesztő például a lelenczházakat, hol a gyermekek között oly igen nagy a halálozás, és ezt hajlandók az emberek egyedül a nem szoptatásnak felróni, pedig ott más ártalmas befolyások léteznek, melyek a halálozást szaporítják, ilyenek a rosz levegő, tisztátalanság, álmatalanság stb. Felemlitik azon szegénysorsu gyermekeket, kik száraz nevelés mellett kiasznak, és nem veszik tekintetbe, hogy ott is a rendetlen étkezés, tisztátalanság, elhanyagolás okai legtöbbször esetben a bajnak, sőt sokszor ott, hol az anya emlője mellett a gyermek elnyomorodik, csak a száraz nevelés hozhatja ismét helyre a gyermek egészségét.

Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a mai világban már oly ritka tünetmény az olyan nő, ki gyermeke szoptatására képes, meggyőződünk arról, hogy a száraz dajkálás oly csekélyvén, mi mindinkább megérdemli figyelmünket, és pártolásunkat.

A száraz dajkálásnak sok jó oldala van, de van azért rosz oldala is. Jó oldalai következők:

1. Az anyától szülés által a gyermeke örökölt betegségek u. m. görvélykór, gümökór, nehézkór stb., nem nyerne a szoptatás által újabb táplálékot, sőt ezeknek kiirtására működik a száraz dajkálás.

2. Az anyánál vagy dajkánál gyakran előjövő emésztési bántalmak, meghülés, és egyéb kórok a gyermek egészségére ártalmatlanok.

3. A szoptatónak lelki bántalmi nem lesznek a gyermeke befolyással, ez pedig nagy nyereség, mert gyakran a szoptató lelki bántalmának a gyermek kiaszása, előregedése a következménye.

4. Ment lesz a gyermek a ragályok veszélyétől. Sok esetet látam, hol a gyermek a szoptatónak beteges állapota miatt egészen nyomorék, kórokkal fertőzött lett, sőt abban meg is halt. — Küteget, skorbut, hagymáz, és egész serege a bajoknak gyakran a szoptatótól mennek át a gyermeke.

5. A száraz dajkálás által mind tisztaságára, mind létrészeire teljesen ismert, semmivel meg nem fertőzött tápanyagokat nyújtunk a gyermeknek.

6. A szülő nincs lekötve annyira gyermeke mellé, más foglalkozást is kereshet. Ez főképp szegény embereknél nagy előny.

7. A gyengéd anyának, ki fájlalva azt, hogy gyermekét saját emlőjén nem táplálhatja, alkalom nyílik ezáltal anyai szeretetét gyermeké iránt bebizonyítani, s az édes öntudat, hogy kedves gyermekét maga táplálta, megmarad neki.

Árnyoldalai pedig következők:

1. Hogy a táplálék illő vegyületét főképpen az első hónapokban nehezebben találjuk el, mint azt a természet egyszerű konyháján az anyatejben kitalálva találjuk.

2. Hogy az eddel kellő hőfokát egy részt nehezen határozhatjuk meg, másrészt meg, hogy az edelekek melegítése alkalmatlan.

3. Hogy ezen eljárásnál valóban pedáns tisztaságra kell ügyelni. Ezen árnyoldalak azonban nem lesznek oly jelentékenyek, ha megfigyeljük szorgalmasan azt, hogy a gyermek mesterséges edelede az anyatejhez, a mennyire lehet, hasonló legyen. Az élet első idejében a gyermek gyenge emésztő-szereihez mért gyenge, könnyen emészthető edeledeket óhajt, azért az anyatej is az első időben vizes, kevés szilárd részt tartalmazó, leginkább savó és ezukortartalmunak látszik, azért tehát mi is adjunk a gyermeknek marhatejet, de olyant, hogy vízzel felhígítva és megédesítve legyen, annyira, hogy hasonlítson az anyatejhez. Sűrűbb lehet az mindig idővel, de sűrű tejszint egy év előtt nem kaphat a gyermek, mert az anyai emlők sem adnak ilyent. Hőmérséklete az edeledek megégyező legyen saját testünk belső melegével, azért jó, ha nyelvünkkel próbáljuk meg az edel hőfokát. — Ami a melegítés alkalmatlanságát illeti, azon a mai időben igen ismeretes forraló bádogkészületek által nagyrészt segítve van, úgy hogy egy kis gyűszűnyi borszesz mellett két perc alatt megmelegszik a gyermek edelede. A tejre nézve figyelni kell arra, hogy, ha lehet, a gyermek mindig ugyanazon egy tehén tejét kaphassa, mert ha igaz az, hogy a szoptatódajka változtatása mindig káros hatása a gyermeke

nézve, úgy kell annak állnia a száraz dajkálásnál is a tehéntejre nézve. Eledele tehát a gyermeknek tej legyen, és hogy a természet csak a táp minőségére, de egyszerűen azon módra nézve is utánozzuk, ahogy az a gyermeknek kiszolgáltatik, erre nézve legcélszerűbb mód, az emlőt utánozni oly szopógép által, melyből a gyermek saját erejével nyerje meg edelét. — Különböztet eszközöket használnak e célra, legdivatosabbak az ugynevezett szopó-üvegek, melyeknek az emlő bimbójához hasonló, kautsukból készült dugójuk van, de ez nemcsak keményebb az emlőnél, nemcsak szagos és tisztátalan, de nem célszerű azért sem, mert a tejet nem eresztí úgy mint az emlő, t. i. kiszivárgás által. Erre legalkalmasabb következő készület, t. i. végy egy bő száju üveget, körülbelül mibe nagy ujjadat beledughatod; öntsd abba a gyermek edelétől elkészített tejet, dugd be az üveg száját tisztán megmosott tömött szivacsral; a szivacs kiálló végét hegyezd meg ollóval, úgy hogy az emlőbimbóhoz hasonló legyen; vágj le azután egy tenyérnyi tömött gyolcsdarabot, melynek közepén a csecsidomu szivacsnyújtvány szélességének megfelelő gömbölyű lyukat vágj, melyen a nyújtvány kiálljon, huzd rá az üveg szájára és kösd azzal le, mint a befőzöttet szokták. Az ilyen készület épen úgy adja a tejet, mint az anya emlője, és tisztán tartani igen könnyű, ha minden ivás után a szivacsot kimossuk.

Csak a 6—7-ik hónapban kell a gyermeknek kétszersültet, pépet és egyéb szilárdabb edeleket adni, de arra szükség vigyázni a száraz dajkálásnál, hogy az edel mindig a szokott időben adassék, ebben a rendet szigorun meg kell tartani, s akkor a gyermek kiirtási is bizonyos rendben fognak következni.

Van azután még egy átkos szokás,

mit a szopós és szárazon nevelt gyermeknél egyiránt alkalmaznak, leginkább azért, hogy a gyermek ne sirjon.

Nem sok észtehetségre mutatott a feltalálóban, ilyen találmányok nem is örökíthetik meg nevét. Ez azon készület, minnek magyar neve nincs, mit németül czuczlinak hívnak, mi nem más, mint egy ritka vászonba beletakargatott ázott zsemlye vagy kenyér, mit azután czérnával körültekervén, a gyermek szájába mint tömlőt beledugják, hogy a szegényt ilyformán gépileg akadályozzák a sírásban. Mig a szegényke szophat valamit ki belőle, addig csak csöndesen van, de mikor minden erőködése daczára semmi nedv sem jön ki többé, akkor mindenképp igyekszik attól megszabadulni, mi légzését is gátolja, de szájának izmait szétfeszítvén, fájdalmas érzést is okoz. — Sirna biz ekkor örömet, de e sirás nem alkalmatlan a hallgatónak, mert ez nem több némi gyenge orrhangoknál, hanem a fentebb említett tápintézetben, hová a csecsemők leginkább megöletés végett vétetnek föl, igen jó szolgálatot tesz a czuczli a cél kivételére, mert csak egy kissé lejjebb dugják a szerencsétlennek torkába ezen ördögi eszközt és megfojtják vele.

Van egy másik hiba is, a szoptatástól vonakodással épen ellenkező, ez az időntúli szoptatás. Ezen rossz szokásban szenvednek többnyire az alsóbb osztály női, és mig a nemszoptatásnak hiúság, kényelem, szivtelenség az okai, addig e rossz szokásnak némely

Gács posztógyár. (Fonógépek, raktár és iroda).

Vasárnapi Ujság 49-ik számához 1861.

esetben oka az, hogy fél az anya gondolni is azon időre, midőn közte és szeretett gyermeke között ezen édes viszony megszakad. — No hiszen szép, szép ez a gyengédség, ez az anyai tulságos szeretet, de nem észszerű, mert a gyermek nem marad azon állapotban, a hogy született, fejlődik és erősöbül naponként, ennél fogva edeleleink is változnia kell, és miután a 7—8-ik hónapban első vágófogai már kibujtak, ezek már a természetűl arra rendelvék, hogy figyelmeztessék az anyát arra, hogy már most más, szilárdabb edeledek is elcsuszának ám, sőt arra is hasznosak, hogy ha a mama nem érti a természet nyelvét, harapd meg emlőjét, kis ember, úgy

majd csak rá gondolja magát. — Vannak sokan, kik az elválasztással járó bajok kikérülése miatt szoptatnak addig, míg a gyermek zsámolyt hoz anyjának, mire leüljön az a szoptatásnál, és mikor már a gyermek összeeszik mindent, ami csak rágható, s a mellet csupa szokásból kéri az emlőt, hogy legyen mivel mulatni magát, míg anyja ölében kényelmesen nyújtózkodik. — Általános hit, hogy azon gyermekek, kik soká szoptnak, lelki kifejlődésükben hátramaradnak, nehezen tanulnak beszélni, csontjaik hajlékonyabbak, és nem oly egészségesek, mint azok, kik velők egyidősek és rövidebb ideig szoptak.

Dr. Sikor József.

TÁRHÁZ.

A családi nevek magyarítása.

Hírlapokból olvasom sok nem magyar származásu honfitársam név-magyarítását, és ezen szívből öröndek, mert a ki lelkeleg már magyar, igen következetesen cselekszik, midőn külsőleg is azzá lenni kíván, a mivé lelki vonzalmánál fogva már lett, azaz: magyarrá.

A családi nevek magyarítása nálunk nem új szokás, nem, mint némelyek hiszik, divat szüleménye, erre történetünkben számos régi példát hozhatunk fel, s hála nemzetünk nemtőjének, az ily önkéntesen, tisztán belső vonzalomtól magyarrá lett családok ivadékaik közül, leggyakrabban kitünő hazafiak váltak. Ilyenekül említhetem a sok közül a *Druget, Czibak, Frangepán, lindvai Bánfi, s a Hédervári* családokat; ez utóbbiakból származtak a *Kontok, Ujlakiak* stb.

Ámde külföldi származásu vagy idegen nevű hazánkfiak, kiket egész örömmel fogadunk nemzetszaladunk tagjaivá s ölelünk öszinte magyar szívköz, az új nevek választásánál — engedjenek meg nyíltságomnak, ha így mondom — igen gyakran hibáznak, oly neveket vévén fel, melyeket századok mulva is újjal ki lehet mutatni, hogy azok nem eredeti magyar, hanem csak kölcsönzött, fordított nevek. És ha már ezen testvéreink részéről azon hazafias szándékot tapasztaljuk, melynél fogva külsőleg, névszerint is magyarok kívánnak lenni, nem veszik tőlem rosz néven, ha a magyar családi nevek genesisével, származásával, a mennyire én tudom, megismertetem, mert úgy hiszem, hogy a gyakran nem helyesen eszközölt névmagyarítások oka ennek nem tudásból származik.

Az ő magyar családnevek főleg egy-két tagu, s jelenleg alig értelmezhető szökből állottak s állanak most is, p. o. *Pete, Radó, Dancs, Czobor, Dobó, Bebek, Thász, Ubul, Upor, Zobor, Vata, Hotta, Apor* stb. Midőn őseink e földön letelepültek, s a családok állandó lakhelyeket választottak, keletkeztek a lakhelyekről elnevezések, s itt vették kezdetüket az *i* vagy *y* ragu családnevek; vagy midőn később a család több ágra oszlott, kezdődtek a megkülönböztető előnevek (praedikatumok), így p. o. voltak *Ecsédi, Nyirbátori* és *Somlyói Báthoryak, Pelsőci, Csetneki Bebek* stb. Így vettek fel később új családnevet némely ágak az osztályba nekik estett birtok után, p. o. a II. András uralkodása alatt a spanyolból magyarrá lett *Mitzbán* fiai alapítói lettek birtokaik, illetőleg lakhelyeik után az *Eszényi, Szerdahlyi, Csapi, Szürtei, Bocskai, Raskai, Sós* és *Kövesdi* családoknak, így oszlott a *Rákóczy* család szintén birtok után *Morvai, Körtvélyesi, Isép, Csekei* és *Monoki* ágakra stb.

Igen hibázna azonban, a ki azt hinné, hogy csak birtokhelyről nevezett s főleg *i* ragú nevek egyedül valódi magyar családnevek, mert mint már fentebb említém, a legrégebbi családnevek nem *i* raguak voltak, és származtak családnevek a személyes tulajdonságokból is, p. o. *Vitéz, Bátor, Erős, Fejes, Lábatlan, Balog* stb. Származtak családnevek viselt tisztségtől vagy életmódtól p. o. *Bán, Vajda, Pap, Katona, Halász, Varga, Szabó, Kovács* stb. Látunk családneveket a nemzetiségek után p. o. *Lengyel, Tóth, Német, Orosz, Török, Horvát* stb. Gyakran a keresztnevű vezetéknevű alakult p. o. *Márton, Gáspár, Bernát, László* stb.; a keresztnevű vagy viselt tisztséghez *fi* raggal ismét új családnevek származtak p. o. *Mártonfi, Pálfi, Bánfi, Vajdafi* stb. Nem ritkán találkozzunk magyar családnevekkel, melyek az állatországból kölcsönöztek p. o. *Barány, Farkas, Szünyog, Holló*, stb. és bátran elmondhatom, hogy csakis ilyenek, vagy az elősorolt módon származott nevek olyanok, melyek a magyar családnevek jellegével bírnak.

Az újabbkori névmagyarításoknál leginkább kedveltetik s divatozik a *fi* és *i* ragu névválasztás, ámde leggyakrabban igen helytelenül, mert mint fentebb mondtam, a *fi* rag magyar szokás szerint csak keresztnevű vagy polgári állásból vett vezetéknevűhez illik, azaz oly jelentésű névhez, melynek értelme feltételezi azt, hogy annak emberfia létezhet p. o. *Mártonnak* fia lehet *Mártonfi, Pálfi, Bánfi, Hóllófi*, nem volna helyes helynév után sem a *fi* rag p. o. *Eszényif, Szürteif, nem* a nemzetektől kölcsönözött vezetéknevekhez sem p. o. *Németfi Horvátfi*, stb. mert ezeknél is a *fi* értelem nem lehet közvetlen az apára visszavezetendő. — Az *i* rag magyar nevek, birtok vagy lakhely után választva igen helyesek, de midőn valaki magát nem magyar hely- vagy tájnév után magyarul *Tányérosi, Vágási, Kiáltosi, Taposi* stb.

nak nevezi, bátran elmondhatom, hogy magyar vezetéknevek alakulásával épen ellenkezően cselekedett.

Majd minden nemzetnél más levén a vezetéknevek genesisé, igen hibáznak azok is, kik idegen neveiket szóról szóra átfordítva magyarrítják, mert ezek valódi magyar nevet ritkán adnak, s az ilyenek azok, melyekre századok mulva is reá lehet mutatni, hogy fordított nevek (indigenák.) Nem lehet különösen a német vezetékneveket szóról szóra átfordítva magyarrítani, mert más a német nevek genesisé, más a magyaré, a németben p. o. igen divatos a *mann, berg, berger, stein, steiner, burg, burger, haus, hauser* végzet stb. Ezek közül a *mann* és *berg, berger* alig magyarrítható, mert a *mann* rag a magyarban helyes értelemben vissza nem adható; *mann* helyett a *fi* épen nem alkalmazható, mert ha p. o. *Friedmann*ból lehetne *Békefi*, ezen szabály szerint lehetne a *Fleischmann*-ból *Husfi*-t, a *Kohlmann*-ból *Szénfi* formálni, a mi a fentebb mondtak nyomán is helytelen volna. A *berg, berger* szintén bajosan magyarrítható, mert a hegyek neveihez a magyar a *hegy* ragot ritkán alkalmazza, és így *Tátrahegyi, Máttrahegyi* nem volnának helyesek, valamint nem helyes, a *Rosenberg, Breitenberg* nek *Rózsahegy* és *Széleshegy*-re magyarrítása sem. A *stein, burg, haus* ragok magyarrítása is csak óvatosan használható, mert magyar családnevek közt ezek is csak úgy foglalhatnak helyet, ha azok magyarországi helynevekre vonatkoznak.

A mondtak nyomán az lenne idegen nevű honfitársaimhoz öszinte tanácsom, hogy az idegen nevek közül csak azok fordítottassanak szóértelen szerint magyarrá, melyek átfordítva is helyes magyar nevek adnak, a helyesen át nem fordítható nevek helyett pedig mindenkor újjak választandók. Fentebb mondtam, hogy a magyar vezetékneveknél nem mulhatlan kellék az *i* rag, mert a legrégebbi családnevek *i* ragnélküliek voltak, de miután azt tapasztalom, hogy honfitársaim a név magyarrításkor az *i* ragoz általánosan ragazkodnak, s ezt kedvelik, akár ezt is használhatják, de csak mindig az országban valószággal létező hely vagy tájnévhez csatolva. Ily neveket helységek, városok, vagy puszta után is lehet választani, arra azonban még is ügyelve, hogy oly községtől vagy helytől ne legyen az választva, melyet családi névül már más bir, mert bár örömet megosztjuk család neveinket is magyarrá lenni óhajtó testvéreinkkel, mégis méltányos az, hogy a mit magunk erejével is megszerezhetünk, azt másról ne kérjük, ne kölcsönözzük, s másnak sajátját e tekintetben is tiszteljük. Ezt pedig leginkább előjűk az által, ha vezetéknevek alakítására a minden község határában találtató dülök, hegyek, halmok, erek, tavak neveit, azaz tájneveket használunk. Találtnak, mint mondtam, ilyenek minden vidéken, minden határban, de összegyűjtve is olvashatók ilyenek az Uj Magyar Muzeumban vagy Akadémiai Értesítőben, hova heves-megyei ily tájneveket küldék én is, s igen óhajtanó volna, ha magyar vidékekből közlenének ilyenek mások is, nemcsak azért, hogy az által a m. Akadémiának nyelvészeti szempontból tennének hasznos szolgálatot, hanem alkalmat nyújtanának nem magyar ajku vidékeken lakó, s neveiket magyarrítani szándékozó honfitársainknak új név választására. Közlök itt újra néhány heves-megyei tájnevet, melyek egyhiszem, hogy vezetéknevűl mind használhatóak, és pedig a kinek tetszik, *i* raggal, vagy a *-gal jegyzettek *i* rag nélküli is:

*Almár, Bérva, Aszó, Ereszvény, *Rábcza, Lápola, *Szilos, Eremény, *Galya, *Ecsér, Békó, Butaj, Dóna, *Kardits, *Bakna, Hegyesd, Bátka, *Zámor, *Mike, Nyestetvár, *Petres, Peskó, Tarkó, *Zselyhe, *Ösvény, *Tiba, Sámágy, *Bere, Derentse, *Domán, Villó, *Vámló, *Bödör, *Nyeste, Ornak, Szelep, Ágota, Cséptelek, *Lednek, *Telekér, *Geden, *Gereg, *Danka, *Csobód, *Komár, *Szokortz, Csiklód, Liget, *Bögör, *Tardos, Cserek, *Gerszány, *Gárdony, Sirmány, Repenye, *Ragyos, Somlyód, Kolokány, Kapud stb. Azon óhajással fejezem be e töredékközlésemet — mint már fentebb említém — hogy bár minden idegen hangzásu vezetéknev megmagyarrítatnék, s ezáltal külsőleg is mindinkább egygyé olvadnának.

Martonffy Károly.

Irodalom és művészet.

+ (Heckenast-Bajza Lenke) „Nyugat-Európa” című uti rajzai igen csinos kiállításban, Engel és Mandellónál megjelentek. A 14 ivnyi kötet tartalma: Ems, Drezda, Brüsszel, Frankfurt, Stuttgart, Köln, Baden-Baden és München. Ara nincs kitéve.

+ (Az „Üstökös“ előfizetési árát) Jókai 30 krral leszállította, e szerint egész évre csak 6 ft. lesz az ára. Ez aztán figyelemreméltó realis concessio a mai világban.

+ (Disraeli B. „Temple Henrika“) című két kötetes regénye, dr. Deutsch D. József által angolból fordítva megjelent Pápin s kapható Pesten Ráth Mór könyvkereskedésében. Ára 2 ft. 40 kr.

+ (Gróf Wass Samu „Kilencz év egy számozott életéből“) című munkájának I. „folyama“ Ráth Mórál megjelent. E munka több kötetre fog terjedni, s szerző 9 évi viszontagságos bujdosását írja le benne, hely-lyel-közöl némi tudományos színezettel, de általában élvezhető, kellemes modorban. Az első kötet ára 2 ft. Ajánlva van b. Wesselényi Farkasné. szül. gróf Kendeffy Rozának.

+ (A „Thália-Album“) a cs. kir. rendőrség által lefoglaltatott. + (Kempelen Győző) ismét egy új népsziművet adott be a budai népszínházhoz. Címe: „Szép Mara.“

+ (Magyar operette.) Vesztér Imre, az ismert „Jogász-csárdás“ szerzője, „Völgény álarczban“ című operetten dolgozik. Szövegét Madarassy László írta.

+ (Weninger Vincze ismert tudósunktól) „A kereskedelmi számtan elemei“ című jeles munka jelent meg, leginkább kezdők számára a vasár-napi és kereskedelmi alosztályok teendőihez mérve. Kiadta Ráth Mór. Közel 200 lapra terjed s ára 1 ft.

+ (Hidveghéthy Antaltól) ily című munka jelent meg: „Figyelmeztetések mezőgazdaságunk körül és a gazdasági tanintézetek ügyében.“ Szerző feladatul tüzte ki, e munkában némi tájékozásokat írni mezőgazdaságunk jelen állapotáról és fejlődési irányáról, hogy figyelmeztesse honfitársait azon veszélyekre, melyek gazdaságukat fenyegetik. Továbbá, hogy a gazdasági tanintézetek körül fogalmak és intézkedések eddigi zűrzavarának közepette kimutassa azon felvetelt, melyek nálunk a gazdasági szakértelem hatályos terjesztése teendő intézkedéseknek biztos alapul szolgálhatnak. Végre, hogy megkísértsék egy részletes alakulási és kiviteli szervezetet adni azon gazdasági tanintézeteknek, melyeket a hazai körülmények lehető tekintetbe vételével legcélszerűbbeknek hisz.

+ (Nagy Iván „Magyarország családai“) című nagy munkájából Ráth Mórál megjelent a 10-ik kötet 3. és 4-ik füzeté. Tartalma: Molnár-Nagy. Ára 1 ft 70 kr. — Ugyancsak Ráth Mórál két iskolai könyv is jelent meg. Egyik szíme: „Latin nyelvtan. Kézi könyv gymnasiumi és reál-tanulók számára.“ I. folyam. Irta Gönczy Pál. Ára 40 kr. A másik munkát is Gönczy Pál írta ily cím alatt: „Tannódszeres Vezérkönyv a latin nyelv tanítására.“ Ára 80 kr. E két könyv egymásnak mintegy kiegészítője.

+ (A Markó-féle képek megvásárlására) újabb adakoztak: gr. Károlyi Lajos 50, Rudnai Nikolics Sándor 30, b. Wenkheim Győző 25, Athanaczkovics Plató, bácsi g. n. e. püspök 20 ftot.

+ (Reményi Ede első kamarai zeneestélye) f. hó 15-én d. u. 4 $\frac{1}{2}$ óra-kor leend az „Európá“ teremében, következő műsorozattal: 1. Szonáta, zongora és hegedűre Beethoven Lajostól (A-moll 47. mű), előadják Reményi Ede és Stocker Ede. 2. Pastorale és Vigadó magyar quartett 2 hegedűre, brácsa és gordonkára, előadják Reményi, Schlechta, Korbay Pál és Allagha Géza. 3. Beethoven F-dur quartettje vonóhangszerekre, előadják ugyanazok. — Reményi ezenkívül még két zeneestélyt rendezend.

+ (Merényi László) kitől közelebb két kötet népmese jelent meg, a magyar népmesék összegyűjtését akarván eszközölni, e célból teendő erdélyi utjára az Akademiához folyamodott pártolás és pénzbeli segélyezésért. Ennek folytán az Akadémia m. hó 25-iki ülésében azt határozta, hogy mind erkölcsi, mind anyagi támogatásban részesítendő Merényi vállalatát, mint a kitől e téren sok jót várható. Elhatározott tehát, hogy az általa teendő utazásra 300 ft. utalványozása hozassék javaslatba az igazgató tanács legközelebbi ülésében. Az osztályülés figyelmeztette Merényit, hogy a népmesék előadásában minden hozzáadástól, szépitéstől óvakodva, a használandó kifejezésekben és a mondatok alkotásában magát szorosán a nép előadásához tartsa; továbbá, hogy folyvást a nép közt forogván, jegyezzen föl minden sajátos, a mi nyelvi tekintetben megüti fülét; s végre, hogy a mesteremberek műhelyeiben is megfordulván, a mesterségekben használt műszók gyűjtésére is fordítson némi gondot. — Merényitől lapunk is hozott egy népmesét, melyből olvasóink meggyőződhetnek, hogy ő a népnyelvben kitünő jártassággal bír, s azért elismeréssel üdvözljük az Akadémia azon határozatát, hogy Merényit a népmesék gyűjtésében támogathatja.

+ (Dobsa Lajos „I. István király“) című új tragoediájára a budai népszínháznál nagyszerű készülétek történnék. Kiállításá mintegy 2000 ft. fog kerülni. Ugyane célra Jámber Endre, derék pesti szabómester egy 200 ft értékű palástot ajándékozott a népszínháznak.

+ (Munka a vegyes házasságról.) Kornis Károly, Rio-Janeiroban élő tudós hazánkra, mint egy leveléből értesülünk, egy munkát írt a vegyes házasságról, melynek német példányai már sajtó alatt vannak. Szerző e példányokból a magyarországi könyvkereskedőknek is akar küldeni.

+ (Tiltott regény.) A Hoffmann és Campe kiadásában közelebb megjelent „Dissolving views“ című regény, mely a birodalomban már több száz példányban közkezen forog, a sajtóhatóság által betiltatott.

+ (Hugo Károly) Hugo Viktor „Les misérables“ című regényéből egy 5 felvonásos drámát írt.

+ (Új olasz lap.) Garibaldi kiváratára Genuában új olasz lap fog megindulni „Róma és Velence“ cím alatt. E cím az új lap irányát eléggé kijelöli.

+ (A „Bolond Miska“) mult vasárnap számát lefoglalták.

+ (Sipos Antal hangversenye.) Mult vasárnap a Muzumban Sipos Antal, Liszt Ferenc tehetséges tanítványa hangversenyt rendezett a pestvárosi árvalányház javára. Daczára a sáros és esővel fenyegető időnek, e hangversenyt oly számos hallgatóság gyűlt össze, hogy a terem csaknem egészen megtelt. Kár, hogy a műsorozat nem volt nagyobb szerencsével összeállítva. A hangversenyt Sipos nyitá meg Liszt Ferenc „Festetics-Rapsodie“ című művével, melyen kívül a hangversenyző még a következő darabokat adta elő: „Orczy-Rapsodie“ Liszt F-től; „Polonaise“ Chopintól; „A világios cimbalmos“ és „Magyar népdalok“, mindkettőt ártira a hangversenyző. Sipos sok technikai ügyességet tanusított a zongorán; a közönség elismerése ismételve nyilatkozott irányában. Hollós-L-né három új magyar dalt énekelt Zimay Lászlótól, melyek utolsója a többször megújult tapsvihar folytán ismételn is szives volt. Ezután Szerdahelyi Kálmán lépett föl Kakas Márton „Magyar divat“ című költeményével — a műsorozaton. Ismeretlen okból elmaradt szavaltat sajnálattal nélkülöztük. Ugyancsak Zimaytól Bignio is énekelt egy „Zord az idő“ című új magyar dalt. Szép hangja köztetszést vivott ki. Egy kezdő énekesnő is lépett föl: Gyalay Luiza assz., Stoll P. tanítványa, Doppler „Ilka“ operájából egy magándalt s egy magyar népdalt énekelvén, mely utóbbit ismételnie kellett. Szép, terjedelmes és hajlékony hanggal bír, de tartózkodó éneken észre lehetett venni, hogy ezuttal először lépett föl nyilvánosan. Ugy halljuk, hogy a nemzeti színpadra képezi magát, s hajlandók vagyunk hinni, hogy nem sikerletlenül. A közreműködők, kik a jótékony cél tekintetéből szives-ségből léptek föl, mindnyájan tapsok és kihívásokban részesültek.

— (A „Helynevek Magyarorszája“) című munka 1-ső füzeté megjelent, A kiállítás igen díszes, beltartalma elég gazdag, az ígért 8 iv helyett 9 adatott. Az első füzetben 138 A-betűvel kezdődő helynév magyaraztatik meg, tudományos, szépirodalmi uton, rege s mondák alapján. Ajánlatul utasítjuk olvasóinkat a lapunk 40. számában közlött mutatójára. A 2-ik füzeté most nyittatik előfizetés 1 osztr. ftal; az a B és C betűvel kezdődő helyneveket tartalmazandja. Szerző ismételn ezen kérelmet, hogy ki előtt lakhelyének helyneve magyarazata ismeretes, sziveskedjék ez ügyben, a tán általa ismert helység nevének történeti eredetét, rövid vázlatban vele tudatni. — A munka kapható Lauffer és Stolp pesti könyvkereskedésükben s általok egyéb hiteles könyvüzletkészeknél, vagy a szerzőnél is.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

+ (Pamutpölék.) Bizonyos Kendall nevű marylandi gazda jelenleg Amerika keleti részeiben felolvasásokat tart egy bizonyos fanemről, mely igen nagy mennyiségben terem rostanmú anyaggal tele beásokat, mely anyag a pamutot teljesen pótolja. Kendall e fanemet nagy sikerrel műveli, peria nagyra nő, tartósan mutatkozik s az Egyesültállamoknak csaknem minden vidékén termesztethető. Művelési költsége alig mulja felül a pamutszedésre tenni szokott költségeket. Jelenleg Amerika keleti részén általános kísérleteket tesznek e fával.

+ (Uj arany- és ezüstbánya.) Hirtik, hogy az oraviczi kőszénbányák művelésével felhagytak, mivel turzás közben arany- és ezüsterekre akadtak, melyeknek művelése a korona jogaihoz tartozik.

+ (Gyümölcs-termelés.) Annak feltüntetésé, hogy mily roppant mennyiségű gyümölcsöt termel Kecskeméti, a „P. N.“ megemlíti, hogy onnét Pestre a mult heten 100,000 db téli alma érkezett; s ez csak egy hét alatt, ily sovány gyümölcs-termő évben!

+ (Új tüzelőanyag.) Egy francia vegyész új anyagot talált fel a gőz-gépek fűtésére, mely a kőszénnél 60 perczenttel olcsóbb. A találmány még titok.

Közüntézetek, egyletek.

+ (A magyar Akadémia) dec. 2-iki ülésében Wenzel Gusztáv r. tag emlékiratát mondott Savigny Frigyes Károly (1779—1861.) külföldi levelező tag felett. Előbb Savigny életírását közlé, majd tudományos s különösen jogtudományi érdemeit ismertette; végre azon kérdésre nyilatkozott, mit nyert Savigny munkássága folytán a magyar jogtudomány, s miként hasznosíthatjuk saját érdektünkben annak eredményeit? Wenzelnek köztetéssel fogadott előadása után Karvasi Agoston lev. tag olvasá föl egy részét Győr város történeti monographiájának, melyet Czech János hátrahagyott s az Akadémia kéziratárában őrzött iratai és oklevélgyűjteménye nyomán állított egybe.

+ (A pesti jótékony nőegylet) dec. 1-től 28-ig terjedő 4 hétre, jelenleg létszámban álló 182 szegény számára — kik közül 27 új és 155 már előbb is részeltetett — 468 ft. 25 korny összegget utalványozott, és pedig hetenkinti részülésében álló szegényeknek 339 ft. 50 krt, negyedévenként részesítettek 5 ft. 25 krt, egyszer mindenkorra segélyezett 33 szegénynek 123 ft. 50 krt. Ez alkalommal a választmányi nők szegények állapotát tárgyozó 31 vizsgálatról tettek jelentést. Az egylet közüntézetében jelenleg egyéb munkára nem képes 21 szegény talál foglalkozást és keresetet.

+ (Az erdélyi Muzem-egylet előleges költségvetése 1862-re.) A Bevételek 1. Alapítványi kamat 10,187 ft. 45 kr. — 2. 350 részvény után 1750 ft. Bevételek összege 11,937 ft. 45 kr. — B) Kiadások. a) Rendszerezett fizetések. 1. Igazgató évi fizetése 1000 ft. 2. Könyvtárnok évi fizetése 1000 ft. 3. Titkár, mint egyszerűmunkás évi fizetése 1000 ft. 4. Pénztárnok évi fizetése 400 ft. 5. Könyvtári segéd évi fizetése 500 ft. 6. Irnok évi fizetése 300 ft. 7. Két szolgálófizetése 480 ft. 8. Kertész fizetése 300 ft. 9. Kertészlegény fizetése 168 ft. Összesen 5148 ft. — b) Átalánok. 1.

Szálláspénzek 1400 ft. 2. Igazgató és kezelés 400 ft. 3) Állandó berruházás 1000 ft. 4. Terménytár 500 ft. 5. Könyvtár 1200 ft. 6. Nyomatványok 825 ft. 7. Kertmívelés 300 forint. Kiadások összege 10,773 ft. — Kivonva a kiadást a bevételből, marad előre nem látott költségekre 1164 ft. 45 kr. — E költségvetés a választmányi indítványok elfogadását vevén alapul, az Eszterházy család 5000 ftnyi alapítványa 5%-os kamata be van foglalva a bevételbe, ellenben a pénztárkimutatásban bevándorónak jelölt összeg nincsen felvéve.

+ (A „Pannonia“ magyar vízöntőbiztosítási intézet igazgatósága) körlevélben értesíti a társulat részvényeseit, hogy az alapszabályok felsőbb helyen véglegesen megerősítettek; miért is az üzlet mielőbbi megindíthatása tekintetéből fölkeri őket, hogy részvényeik névleges értéke 20 $\frac{1}{2}$ -nak egyik felét, vagyis minden részvényt után 100 ftot 5 ft. alapítási költséggel együtt f. évi dec. 31-ig, másik felét pedig jövő 1862. évi márczius 1—31-ig befizetni sziveskedjenek. A vidéki részvényesek által a pénz az igazgatóság-hoz Pestre berrmentesen küldendő; a helybeliek pedig a befizetést az intézeti pénztárnál (Erzsébetvár d. sz. a.) d. e. 10—12 óra közt teljesíthetik.

+ (A pesti egyetemi dalárda) zeneegyletté alakult. + (Az első magyar általános biztosító társaság azon részvényesek), kik az életbiztosítási ág életbeletéveskor kiirt tíz százaléknyi részletfizetését, két ízbeni felszólításra, minddekor nem teljesítették; hivatalosan fölkeretnek, hogy ebbeli köteleességüknek f. évi dec. 15-ig eleget tegyenek, ellenkező esetben az igazgatóság az alapszabályok 8. és 13. §§. szerint fog eljárni.

+ (A magyar általános gyorsíró-egylet), mely még aug. 8-án megalakult, mult hó 11-én tartá tisztújító gyűlést, mely alkalommal tiszteletbeli elnöké Hajnik Károly, elnöké Gaszner Lajos, alelnöké Szombathely Ignác, főjegyzővé Kelemen Mór, aljegyzővé Grosz Lipót, pénztárnokká Reics Sándor, ellenőré Rupp Zsigmond, könyvtárnokká Fenyvesy Adolf, bizottmányi tagokká Lechner Lajos, Marczeglia Antal, Rittok Zsigmond, Teller Károly és Papp János választattak.

+ (Az aradi tűzoltó-egylet alapszabályait) a helytartótanács megerősítette. E gyakorlati czélu egylet 339 tagot számlál, Török Gábor főigazgatósága alatt. A társulat alapszabályai irányadóul szolgálhatnak más városoknak is hasonló egyletek alakítására. Sajnos, hogy a Pesten tervezett ilynemű egylet meg nem alakulhatott.

Mi újság?

+ (Pest város új hatósága) az adóbehajtást f. hó 1-től kezdve átvette. + (Hajósülés.) Uj-Pest fölött a napokban egy, 130 mázsa hállal terhelt hajó a Dunába süllyedt. Az emberek szerencsésen megmenekedtek, de a szegény halak egy szálig mind — a Dunába veszték. Még holttesteiket sem menthették meg.

+ (Az Akadémia palotájára beadott tervek fölött) véleményét adó 9 tagu bizottmány a „P. N.“ szerint egyhangulag oda nyilatkozott, hogy a Henszlmann-féle épületterv besztos tekintetében a legjobb; továbbá a tagok közül 6-an az épület külsejét illetőleg is Henszlmann tervére szavaztak.

+ (Pest város új törvényeszeke) hivatalos működését a kir. biztos parancsa folytán már megkezdette.

+ (Bolnai a nemzeti színpadon) vendégzerepeln fog. Tiszteletdíját a budai népszínház alaptőkéjére ajánlta fel.

+ (Németh Albert, volt országgyűlési képviselő) a Gyöngyösön parancsnokló ezredes egy zsanár által maga elé kísértette, s az alezredes elnöktele alatt alakult katonai bizottmány által kihallgattatá, mint mondják, azon szóoklat iránt, melyet ő Heves megye lelépő tisztikarának nevében Bartakovics Béla érsek-főispán 6 exja lakásán tartott. Az ezredes a foglyot Gyöngyösre érkeztekort tüstént szabad lábára helyezette.

+ (A törvénykezést illető bélyegkérdés) Bécsben legközelebb eldöntött. A „Sürgöny“ bécsi levelezője, ki e hirt közli, egy szóval sem mondja, hogy széna-e vagy szalma?

+ (Mizsei Mari) közelebb Milanoba utazott, ének tanulmányait folytatandó. Később Párisba fog menni vendégzereprekre.

+ (Állatsereglet.) Boldini állatsereglete legközelebb fővárosunkba érkezik s a szénapiacson fogja tanyáját felütni.

+ (Királyi Pál, Pest város volt főjegyzője) az „I. T.“ szerint, egyenesen őfelségéhez folyamodott, az ellene indított hitlenségi per megszüntetése végett. Az udv. kancellária pártfogólag fogja e folyamodást őfelsége elé terjeszteni.

+ (Tiltakozás.) Tatar Antal és Stajger Alajos a szabocsmegyei tisztikarba tudtokon kívül lett fölvetélők ellen hírlapilag tiltakoznak. Mikecz János kinevezett 2-od alispán is lemondott.

+ (Léván műkedvelő előadását rendezték) a budai népszínház javára. A tiszta jövedelem 181 ft.

+ (Hollós-L-né visszalépés a színpadról) bizonyosnak mondják. Hir szerint már utódjáról is gondoskodnak, melyszerint a közkedvességű énekesnőt Brenner k. a., a Horváth-Féle iskola egykori növendéke fogná helyettesíteni.

+ (Mazzini) londoni tudósítások szerint vesélyesen megbetegedett. + (Krudy Kálmán, a híres rabló), ki B. Gyarmaton fogva volt, újabb szkőcsi kísérlete alkalmával m. hó 28-án egy pandur által agyonlövetett. + (A katonaváltási díj) 1862. évre is 1200 ftban lőn megállapítva. + (Egy buda története.) Nehány héttel ezelőtt egy jogász budáját egy vendéglobben ellopták. Ez eset, mint valami nagyfontosságú hir, akkoriban csaknem kivétel nélkül az összes magyarországi journalistikát megjárta.

Utóbb a dolog ismét szóba jött, a károsult fölcszóltván a tolvajt, hogy ha már a budát megtartja is, legalább a zsebében volt egyetemi lezsekkönyvecskét sziveskedjék visszaküldeni. Most tehát valamennyi lap egy hétiig ezen rágódott. E közben a becsületes tolvaj a lezsekkönyvet a jogász felszólításra csakugyan beküldte az egyetem dekáni irodájába, miért a hálas tulajdonos most köszönetet mond lapok utján a nemesszívű tolvajnak. S így az eset harmadszor is megjárta a lapokat. Ebből az a tanulság, hogy bizonyos körülmények közt nagy feladat, a lapokat érdekes hírekkel megtölteni.

+ (Pápai helytartósági tanácsos) udvari tanácsossá neveztetett ki. + (Tolvaj-jelöltek.) Győr város hatósága a legközelebbi vásár előtt már előre befogottat 45 szurkoskezü egyéniséget, nehogy ők is vásároljanak „ötön.“ Nem is történt aztán semmi lopás.

+ (Gyufa-adó.) A francia kormány a gyufákra adót szándékozik vetni. Vajjon nem akadnak-e a francia kormánynak követői? Hát a legyekre nem lenne-e jó szintén adót vetni?

+ (Molique, a híres hegedűművész nem halt meg), sőt a legjobb egészségnek örvend Londonban. Az a Molique, a ki közelebb Stuttgartban meghalt, egy szerény zenekari tag, kinek nevét csak tévedésből említették meg a lapok.

+ (Jótékonykezélu hagyományok.) Glósius-Artner Karolina 6 szükülködő hazai ág. hitv. evang. tanodái tanár részére, kik ebbeli hivataluknak többé megfelelően nem képesek, 60 és 100 ft. közt fokozható, — ugy szintén 8 ág. evang. lelkesz, vagy gymnasium vagy főtanodai tanár özvegye részére 30 és 50 ft közt fokozható évenkinti segélypénzt, — végre külföldi egyetemekre menő 2 ág. hitv. ev. hittani jelölt részére évenkénti 50 pftnyi segélypénzt hagyományozván végreendeleiben: az e részben folyamodni kívánók bizonyítványaikkal támogatott kérvényeiket f. évi dec. 31-ig küldjék be a „Glossius-Artner-alapítványt kezelő választmányhoz“ Pesten.

+ (Kivándoroljunk-e?) Czelder Márton, protestans missionarius hazánkba egy szótartó intéz a kibijodni akaró hazafalchoz, melyben inti őket, hogy az Erdélyből a Dunafejedelemségbe kivándoroltnaknak, kik legtöbbször majd éhenhalásra jutottak, szomorú példáján okulva, maradjanak otthon. A magyar legiőhoz szándékozókat is figyelmezteti, hogy Bukarestben és Galaczon most már nem láttatnak el utiköltséggel, hanem szépen visszakísértetnek.

+ (Csokonai Vitéz Mihály születés napját) a debreczeni ref. tanulóifjuság nov. 17-én megünnepele. A lelkes tanulóifjuság minden évben tartand ily emlékünnepet.

+ (Schuselka Bécsben) újévtől kezdve politikai hetilapot fog megindítani.

+ (A Doppler testvérele) a napokban Miskolcra rándultak, hangversenyt rendezendők ottan Kassára fognak menni. Sipos zongoraművész is kíséri őket.

+ (Jótékony czélra műkedvelői előadás.) A győri „ifjuság kör“ e hó 23-án ének-, zene-, és szavaltati akademiát rendezend, a győri állandó magyar színház alaptőkéje javára.

+ (Xantus János természettudományi gyűjteménye), melyet Amerikából a nemzeti Muzerm számára hozott, mintegy 500 darab csinosan kitömmött madárból áll. Van ezek közt egy személyeszinű, kis karvalyhoz hasonló madár is, mely a világ legkritkább madarai közé tartozik, s melyet Xantus 100 darab szépen kitömmött madárért cserélt be, hogy e ritkasággal Muzem-munkát gazdagítsa.

+ (Nemeslekkü ajándékozás.) Athanaczkovics Plató, újvidéki g. n. e. püspök, Újvidéken egy 40,000 ftos házat vásárolt s azt a felállítandó jogakadémának ajándékozta.

+ (Mebukott oláh lap.) Rosetti híres magyarfaló bucaresti lapja, a „Romanul“ mebukott, miután a részvényesek jónak látták visszalépn. Requisites in pace!

+ (Markovics Ilkát) kolozsvári jutalom játéka alkalmával az ottani jogászok küldöttsége a kolozsvári ifjuság nevében, selyem párnán kék zomanok értékes arany karpereczeket s hasonló melltávek és fülbevalókkal lepte meg.

Pályázati hirdetés.

A debreczeni szünügyegylet választmányja ezennel következő feladatra nyit pályázatot:

„Készítsessék egy társadalmi vigjáték. Targyát a szerző bárhonnan merítheti és tetszése szerint dolgozhatja fel, de mulhatlan kellék, hogy a mű alkalmi. politikai vagy erkölcsiséget sértő ne legyen, és egy színházi estét betöltsön.“

Pályadíj: ötven arany aranypénzben, mely az előadásra érdemesített művek között relative legjobbnak okvetlenül kiadatik.

A pályaművek idegen kézzel tisztán leiratva, feljelve, jellegű és a szerző nevét rejtő jellegű levélkével szokás szerint ellátva, legfőbb jövő 1862-dik évi február 15-dik napjáig, szünügyegyleti elnök Farkas Ferencz urhoz küldendők. E határidőn túl érkezendő művek nem pályázhatnak. A pályázat a határidő előtt is megkezdetik, mihielyt előadásra érdemes művek beérkeznek.

A pályaművek közül, azok hocsátatnak (a beküldés időre szerint) előadásra, melyeket a szünügyegyleti választmány előadhatónak véleményez, a pályadíjnak odaitelését pedig, a színházi közönség véleményének tekintetbe vételével, egy később megnevezendő 5 tagu bizottmány teljesíti.

A pályázati első előadás bruttó jövedelmének tíz százottója az illető szerzőé. A nyertes művel szerzője rendelkezik, csupán azon jogot tartja fenn magának a színiügyletet, hogy azt Debreczenben, bármikor és bárkik által, díj nélkül adathassa.

Nemzeti színházi napló.

Péntek, nov. 29. „Este és reggel.“ Vigjáték 3 felv. Kövér Lajostól. A jelen darab épen nem tartozik Kövér sikerültebb darabjai közé. Igaz, hogy nem is sokat alkalmatlankodnak vele a közönségnek, de a benne előforduló sikamlós helyek, kétértelműségek nem is teszik ajánlatossá. Az előadás, mely elég sikerült volt, a nagyon mérsékelt számú közönséget derült hangulatban tartotta ugyan, de ez a darab bibéjét nem menti ki.

Szombat, nov. 30. „Bánk bán.“ Opera 3 felv. Erkel Ferencztől. Mint minden előadásakor e szép dalműnek, most is roppant közönség.

Vasárnap, dec. 1. „Tündérlak Magyarhonban.“ Népszínmű 2 szakaszban. Hétfő, dec. 2. Előszőr: „Dobó Katicza.“ Eredeti népszínmű 3 felv. Irta Tóth Kálmán. — Figyelemre méltó és merész kísérlet. A szerző ismert

historiai eseményeket a mai közönség felfogásához akart időmitani; drámai jellemű történelmi alakokat a mai népszínmű alsóbb rendű világába áttüntetni. A kísérlet csak részben sikerült. A sok látványosság, tableau, csoporttozat, táncz, zene, ágyuzás, puskázás s itt ott félreismertetlen czélzások a mai kor viszonyaira a nagy számmal egybegyűlt közönségre megtevtek ugyan hatásukat, — azonban e mulékony érdemű külsőségek mellett egészen elvesztett vagy háttérbe szorult a lényeg: a drámai szerkezet, a bonyolódás, fejlődés; a működő személyek nem bírtak maguk iránt érdeket ébreszteni s a darabban hiában kerestünk egy keresztül fonódó alapeszmét. Meglehet, a sok fa miatt nem láttuk az erdőt; s miután több lap azt írja, hogy ezen első előadás a legnagyobb készültséget áruolta el a működők részéről, további véleményünket mi is a darab ismétlése esetére tartjuk fenn. A szerzőt több ízben hívták, de nem volt jelen.

Kedd, dec. 3. „Hunyady László.“ Opera 4 felv. Erkel től. **Szerda, dec. 4.** „Tiszaháti libácska,“ és „Nyolczadik pont.“ Egyfelvonásos vigjátékok.

Csütörtök, dec. 5. „Egy csésze théa.“ Vigjáték 1 felv. Irták Naiter és Derley fordította Feleki M. „A varázs-hegedű.“ Operette 1 felv. Offenbach-tól. Fordította Szerdahelyi.

Budai népszínház.

Nov. 29. „Richelieu első párbaja.“ Vigjáték 3 felv. Irták Bayard és Dumanoir. A szereplők közül kiemelendők a Szöllősy-nővérek, Együd, Simonyi, mindenképpől pedig Szépné, kit az oroszláncz illet. Az előadás csekély számú közönség volt jelen.

Nov. 30. Szépné jutalomjátékai: „Aspásia, az ördög lednya.“ Melleville 4 felvonásos vigjátéka. Hogy a jutalmazott színész nő mennyire kedvenczévé vált a népszínház közönségének, ez este elvitázhatatlan tűnt ki; mert nemcsak kiléptek, hanem előadás közben is temérdek kuszorút röpi-tett lábaihoz, zajos tapsvihar közt a nagy számú közönség. Ezenkívül még más kitüntetés is érte: tisztelői ezüst virágtartót és ezüst csészét nyújtattak át neki a színpadon, e fölirattal: „Budapesti tisztelői.“ Szépné a czimszerepben oly szépen játszott, hogy e kitüntetések méltán megérdemelte. Kívül még sikerrel működtek közre: a Szöllősy nővérek, Együd, Libera Gizella, Horváth, Bihari, Molnár kis szerepét szintén sok ügyességgel adta.

Decz. 1. „Pelekesi notárius.“ Az előadás, ha nem családunk, némi kihagyásokkal, igen szép számú közönség előtt ment végbe. Az egészről legnagyobb tetszésben részesült a vasasnémetek tánca s a juhászdal; mindkettőt ismételn kellett. A szereplők közül kiemelendők: Simonyi, Együd, Virágh, Alajosné, Partényi. Harmathné mint „éj királynéja“ mondókáját olyformán reczitálta el, mintha egy gyermek az öreganyja vén kőmőnet borítja fejére, hogy pajtását „mum-mum“ dörmögéssel megijeszze. Az „éj királynéja“ kis szerep, de azért ez is megkívánja a magáét. Az előadás csak úgy sikerülhet teljesen, ha a legkisebb szerepre is kellő gond fordítottatik.

Dec. 2. „Grítt.“ Szigligeti 5 felvonásos szomorujátéka. A czimszerepben Molnár mindvégig jeles volt. Szerdahelyi Nelli „Gertrud“ szerepével nem igen tudott megbirkózni. Kis közönség.

Decz. 3. Műkedvelők adták Szigligeti „Fenn az ernyő, nincsen kas“ című vigjátékát, a népszínház alapja javára. „Dónát“ Fésüs György, „Várkövy bárót“ Lenk Sándor, „Rejtyt“ Toldy István adta. A női szerepek Szerdahelyi Nelli, a Szigligeti nővérek és Csörsz Teréz kezében voltak.

Decz. 4. „Jól megnézd, kit szeretsz,“ és „Robin oros“ egyfelvonásos vigjátékok adták.

Decz. 5. Előszőr: „A falu bolondja.“ Új eredeti népszínmű. Ez a pályázó darabok negyediké. Jövőre bővebben fogunk róla szólni.

Szerkesztői mondanivaló.

5862. Sopron. K. P. Lapjaink előzetési felhívásai a Politikai Ujdonságok jövő számával küldetnek szét. Addig is reméljük, hogy ön ismert buzgalmának semmi akadály nem álland utjában.

5863. Eger. M. K. Köszönettel vettük ön felszólalását, s kérjük a többszöri találkozását.

5864. Hozzá. Ily gyilkos szándékokat lehelő verseket közölni nem szoktunk.

5865. Triest. L. J. Az Akademia palotájának ügye egyelőre be van végezve. Az eredményt nemokára közölhetni reméljük. Ön mindenesetre későn jőne egy új tervvel.

Henszlmann Imre tervét f. é. szeptember hóban közöltük. A többi 4 terv rajzát egymás után szintén adni fogjuk. Örvendünk, hogy önt lapunk olvasói között láthatjuk.

5866. Pelsőcz. F. V. A tudósítást használni fogjuk.

5867. Páris. P. F. Az aggteleki barang részleteinek csinos rajzait egy derék művészünk kezéből, csak e napokban vettük. Ha elkészülnek, szívesen küldendjük önnel s örvendeni fogunk, ha a „Monde illustré“ szerkesztősége hasznát fogja venni. Ideje volna, hogy hazánk nevezetességeiről ott is gyakrabban emlékeznének.

5868. Hazámhoz. Közönséges forma és gondolatok. — Ama bizonyos arcképre még nem került rá a sor. Az nem ok, hogy „ő nála igénytelenebb egyének arcképei is jelennek meg.“ Itt nem az „igény“ dönt, hanem egy kissé országosabb név is kívánatik hozzá.

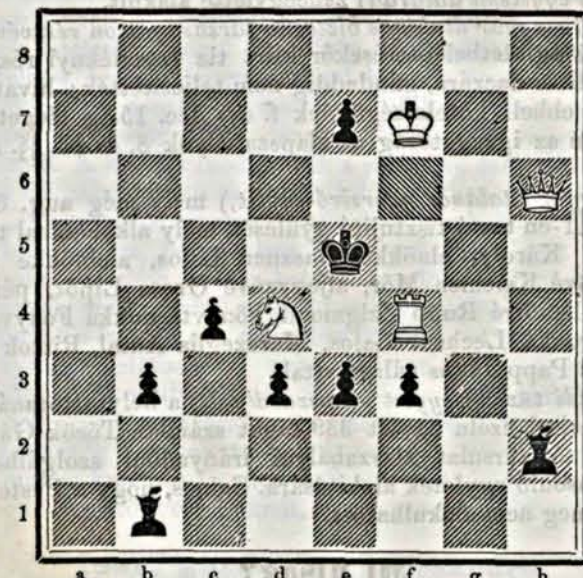
5869. Pászto. P. V. Lapunk 1859-i folyama e perczen nem áll rendelkezésünkre. Ha valaki jelenti nálunk, hogy eladó példánya van, szívesen tudósítandjuk önt.

SAKKJÁTÉK.

102-ik számú feladvány. — Bayer Konrádtól.

(Megjelent az „Illustrirte Familien-Journal“-ban.)

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 97-ik sz. feladvány megfejtése.

(Weisz A. J. tanártól Budán.)

Világos.

- 1) f2 - f4 K d3 - e4
- 2) f d1 - c2 + d4 - d3
- 3) f e c2 - d3 + tetszés szerint.
- 4) B - b4 vagy H - f2 ±

Sötét.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Lessen: báró Meszóna István. — Pesten: Cselkó György. — B. Ujvárosban: Kovács Lajos. — Szekes-Fehérváron: Weszely Ede. — Poroszlón: Nyilas Alajos. — Parabutyban: Rothfeld József. — Pászton: Kovács Zsigmond. — Kővágó-Oraán: Gold Samu.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
December.		Nov. (6)	6. p.	6. p.	Tebet	6. p.	6. p.
8 Vasár.	F2 B A. fog.	F Sofron	26 A 24 Alip	7 34 4 11	5	11 45	11 35
9 Hétfő	Leokádia sz.	Caesar	27 Per Jakab	7 35 4 10	6 (ostrom)	0 4	*
10 Kedd	Judith Eul.	Juditha	28 Istv. rem.	7 37 4 10	7 Bajt J.	0 21	0 44
11 Szerda	Damasus p.	Damas.	29 Paramon	7 38 4 10	8 Bajt t.	0 43	1 48
12 Csütör.	Makszencz	Szilárd.	30 Andras	7 38 4 10	9 Bajt E.	1 5	2 54
13 Péntek	Lucza szüz	Lucza	1 Decemb.	7 39 4 10	10 f.	1 30	3 57
14 Szomb.	Spiridion p.	Nikáz	2 Habakuk	7 40 4 10	11 15. Sab	2 1	5 0

Holdnegyed: 9 Első negyed 9-én, 9 óra 24 perczkor reggel.

TARTALOM.

Kállay Ferencz (arckép). — Mutatvány Várady Gusztánnak az „Utolsó Árpád“ című eredeti tört. drámájából. — A debreczeni kastély. (Folytatás.) Jókai Mór. — A thea. — A gácsi vár és a gácsi posztógyár (képpel). Pokornyi Gusztáv. — Debreczenben magyar nemzeti színház (képpel). — A csecsemők ápolása. Dr. Sikor József. — Tarház: A családi nevek magyarítása. Mártonffy Károly. — Irodalom és művészet. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Mi újság? — Pályázati hirdetés. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Melléklet: Előzetési felhívás a „Nővilág“ című 1862-ik évi folyamára.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

Pest, december 15-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalhoz (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállítás: magyar-utca 1. szám.)

A magyarok régi vallásos szertartásai.

Xenophon azt hívé: hogy egy nemzet sem létez, melynek istentisztelete nem volna. Hogy az Istent lélekben és igazságban kell tisztelni, és hogy az istenség az áldozatokban semmi gyönyört nem talál, a régi bölcsek közt felállított elv volt.

Hogy régi eleink sem voltak e részben hátra, bizonyítja valóságos szertartásuk, melylyel az Istent tisztelik, és melyet a szertartások külön ágazataira felosztva taglalandunk. Ilyenek voltak szent helyeik (keremetek).

Templomaik, egyházaik őseinknek nem voltak, valamint a fenneknek sem, kik az isteni tiszteletet, — áldozattétel szertartását — hegyeken, fákknál, kőhalmoknál, kutaknál és tavaknál tartották. Hasonló helyeken kellett véghez vitetni őseink szertartásainak is, mert a szabolcsi zsinatban hozott határozatban épen a forrásoknál, kutaknál, fákknál véghez való áldozattételek tilalmaztatnak.

Hogy régi eleinknek nem voltak templomaik, bizonyítja azon körülmény is, hogy a keresztényen hit felvétele után, valahányszor régi ősvallásukra visszatérni akartak, mint Sz. István, Ába, Péter, András és Sz. László ideje alatt, mindannyiszor először is a templomokat kezdték pusztítani.

Innen is szabad következtetnünk, hogy őseinknek a keresztényen hit felvétele előtt templomaik nem voltak, hanem imáikat, istenhezi haláljukat erdőkbén, ligetekben, tavaknál vitték véghez, mintegy jellemezve azon képletet, hogy ők azon láthatatlan Istent tisztelik, ki a nagy természetben elrejtve van. Hogy őseink talán különös előszeretettel, diófánál szerették végezni isteni tiszteletüket, — a diófának hagyományos előszereteténel fogva igen valószínű.

Népköltészetünkben igen gyakran emlegettetik az aranyos, ágasbogas diófa, sőt egy bordal jó kívánságát avval végzi: adjon Isten minden jót, diófából koporsót. Annak gyakori előfordulása példabeszédekben, mint p. o. azt gondolja, mind övé a diófa, nagy keletére mutat. A dióverés bizonyos szakát jelenti az évnék, szeptember elejét, az akkor eső vásárokat rendszeren dióverő vásároknak nevezik. Az atyafiságot, sógorságot ágasbogasnak nevezi a magyar, mint a diófát, mely szintén eleink régi nemzetségekre való felosztására utal. (L. erről Erdélyi J. Népdalok II. k. 421 old.)

Az ily Isteni tiszteletre kijelent szent helyeken nem csupán imádkozni és áldozni gyültek össze apáink, hanem hogy néhány napig atyafiságosan együtt társalkodjanak, vendégeskedjenek és örüljenek.

Szent László király törvényében több ízben előfordul a magyar vallás elnyomását tárgyazó lapides szó, mely nem egyebet jelent, mint az áldozatokra kijelent szent helyeket, melyeket régi eleink keremetnek neveztek. Az ily helyek kővel voltak kerítve melyek közepén volt a tüzelő hely, hol az áldozatokat elégették.

Sz. László alatt egy ökor büntetés terhe alatt tiltva volt szertartásokat e helyeken gyakorolni, mint azt a szabolcsi zsinat

nyíltan hirdeti, mely 1092-ben tartatván, ott ilyforma törvény hozatott: „Quicumque ritu gentilium juxta puteos sacrificaverint, vel ad arbore, fontes et lapides vota obtulerint, reatum suum bove liant.

Aldozataik. Minden nemzet kezdettől fogva, a történet tanúsága szerint az istentisztelet kifejezésére legczélszerűbbnek tartotta az áldozatot, mint az Istenség iránti köszönet, háladatosság, hódolat és tölevaló függés megismertető jelét. Így áldoztak ősapáink is, mint erről emlékszik Béla király névtelen jegyzője, midőn így szól: „Minekutána Laborcza serege megveretett, maga pedig futtában megragadtatván, egy folyó partjánál felakasztatott volna, Álmos herczeg az övével Ung várába bemenvén, a halhatatlan Istennek nagy égő áldozatokat tettek. Ugyanazon helyen kövér lovat leölvén, szokás szerint nagy áldomást tettek.“

„Valamint Árpád herczeg is, és főemberei midőn tudósítást vönek Szabolcs, Tass, Töhötöm szerencsés győzelmeiről s hódításairól, nagyon megörvendeztek, és szokás szerint nagy áldomást tettek.“ Ugyanaz más három vezérről így ír: „Midőn pedig Lehel, Bulesu és Botond a többiekkel egészségesen baj nélkül nagy győzelemmel másod ízben Árpád vezérhez visszatértek, nagy örvenkezés támadt az egész vezéri udvarban és nagy áldomást tettek.“

De nem csupán háladatosság jeléül, hanem új kegyelmek és jótétemények nyerése végett is tétettek áldozatok, valamint arról Theophilact emlékszik: „Annak az Istennek, ki ezt a világot teremtetete, áldoznak a törökök (magyarok) lovakat, ökröket és juhokat.“

A magyarok előtt a lovak igen becsesek voltak, ezeken hadakoztak, ezeken éltek, és lóborrel bevont szekereken utaztak, azoknak tejköt itták és ebből sajtot készítettek.

Nem lehet tehát gúnynak venni, midőn Árpád Zalánnak Alpárra 12 fehér lovat, drága nyereg-szerszámokkal feléltve, ajándékba küldött; nem tudtak volna ők, véleményök szerint, ennél értékesebb ajándékot küldeni.

A lovakon kívül még áldoztak régi eleink más állatokat is, mint ökröket, juhokat, az ünnepegy minősége szerint; a mint t. i. az áldozat különösen nagy vagy közönséges kisebb volt; vagy mint más egyéb szerződés vagy békekötés szertartásakor divatban volt. A nagyobb áldozatok közönségesen az egész nemzet érdekében tétettek, melyeknél a legnemesebb, mocskotalan, szép, kövér-fehér lovak ölettek le. De ezeket nem égették egészen meg, hanem csak a lovak tölczeit áldozták fel, a többi húst pedig a nép között az áldozatot benyújtó tátosok — előbb a maguk részét kivévén — szétosztották.

Hogy mily eseteknél használtattak a kisebb, msállatokból álló áldozatok, azt meghatározni nem lehet.

Némely helyeken ugyan nagy, másutt pedig égi áldozatoknak neveztettnik, mint a milyeneket Álmos és Árpád herczegek tőnek; igen hihető tehát, hogy a kisebbeket megégetés nélkül mu-